

Pilar 3

2018



Innholdsfortegnelse

1 Innledning	3
1.1 Kapitaldekningsregelverket	4
1.2 Konsernets soliditetsmål	5
1.3 Tilpasning til kapitalkravsforskriften	5
2 Regulatorisk kapital	6
2.1 Regulatorisk kapitaldekning – Pilar 1	6
2.2 Regulatorisk ren kjernekapitaldekning – Pilar 1 og Pilar 2	8
2.3 Uvektet kjernekapitalandel	9
3 Implementering av regulatorisk rammeverk	10
3.1 Konsolidering for kapitaldekningsformål	10
3.2 Aktuelle rammeverk for beregning av risikovektet balanse	10
3.3 Sikkerhetsstilte eiendeler	12
4 Konsernet	13
4.1 Konsernstruktur	13
4.2 Organisasjonskart	15
4.3 Risiko- og kapitalstyring	15
4.4 Godtgjørelsesordninger	19
4.5 Sentrale risikogrupper	20
5 Kredittrisiko	21
5.1 Styring og kontroll	21
5.2 Kredittrisikomodeller og risikoklassifisering	22
5.3 Porteføljeinformasjon	30
5.4 Porteføljeinformasjon standardmetodeporteføljen	35
5.5 Sikkerheter	35
5.6 Nedskrivninger og mislighold	36
6 Motpartsrisiko	39
6.1 Styring og kontroll	39
6.2 Porteføljeinformasjon	39
7 Markedsrisiko	40
7.1 Styring og kontroll	40
7.2 Porteføljeinformasjon	41
8 Likviditetsrisiko	44
8.1 Styring og kontroll	44
8.2 Porteføljeinformasjon	45
9 Operasjonell risiko	49
9.1 Styring og kontroll	49
9.2 Minimumskrav til ansvarlig kapital	50
10 Compliancerisiko	51
10.1 Styring og kontroll	51
10.2 Regulatoriske endringer og compliancerisiko	51
11 Forretningsskikkrisiko	52
12 Eierrisiko	53

1 Innledning

Pilar 3 er et myndighetsfastsatt krav til offentliggjøring av informasjon om kapital og risikoforhold. Dette dokumentet gir en beskrivelse av risiko- og kapitalstyring i SpareBank 1 Østlandet og skal dekke krav til offentliggjøring av finansiell informasjon slik dette fremkommer av kapitalkravsforskriftens del IX.

Det foregår et arbeid internasjonalt for å standardisere foretakenes offentliggjøring ved bruk av standardiserte tabeller, samt tydeliggjøre krav til kvalitative beskrivelser. Baselkomiteen og European Banking Authority, heretter kalt EBA, oppdaterte sine pilar 3-rammeverk i henholdsvis mars 2017 og desember 2016. Inntil det nye regelverket er gjennomført i EU har SpareBank 1 Østlandet supplert kravene i kapitalkravsforskriften med retningslinjene fra EBA av desember 2016 i offentliggjøringen. De standardiserte tabellene følger som vedlegg til pilar 3-dokumentet. Offentliggjøringen er også søkt tilpasset rundskriv 5/2018 av desember 2018 om offentliggjøring av finansiell informasjon.

Som hovedregel oppdateres dokumentet årlig, men dersom det skjer vesentlige endringer med betydning for vurderingen av konsernets finansielle stilling vil dokumentet oppdateres med ny informasjon. Standardiserte skjemaer i vedlegg oppdateres etter anbefalt frekvens for det enkelte skjema. Periodisk informasjon om kapitaldekning og minimumskrav til ansvarlig kapital er tilgjengelig i konsernets kvartalsrapporter. Alle tall er oppgitt i millioner kroner dersom ikke annet er angitt.

Utover den informasjonen som er tilgjengelig i dette dokumentet med vedlegg vises det til *Om oss/investor* på SpareBank 1 Østlandet sin hjemmeside <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet>.

1.1 Kapitaldekningsregelverket

Kapitaldekningsregelverket bygger på en standard for kapitaldekningsberegninger hvor formålet er å styrke stabiliteten i det finansielle systemet gjennom følgende virkemidler:

- Risikosensitivt kapitalkrav.
- Regulatoriske krav til risikostyring og kontroll.
- Tilsynsmessig oppfølging.
- Informasjon til markedet.

Regelverket skal sørge for at det blir økt samsvar mellom hvordan myndighetene setter krav til kapitaldekning i foretakene og den metodikken foretakene selv benytter for å beregne og vurdere sitt eget kapitalbehov.

Kapitaldekningsregelverket baseres på følgende tre pilarer:

- Pilar 1: Minimumskrav til ansvarlig kapital.
- Pilar 2: Vurdering av samlet kapitalbehov og tilsynsmessig oppfølging.
- Pilar 3: Offentliggjøring av informasjon.

1.1.1 Pilar 1 – minimumskrav til ansvarlig kapital

Pilar 1 omhandler minstekravet til ansvarlig kapital for kredittrisiko, operasjonell risiko og markedsrisiko hvor minstekravet til kapitaldekning er fastsatt til 8 prosent. I tillegg kommer et samlet bufferkrav på 7,5 prosent per 31. desember 2018.

SpareBank 1 Østlandet er p.t. ikke utpekt som nasjonal systemviktig bank. Finanstilsynet har foreslått en forskriftsendring angående identifisering av systemviktige finansforetak. Dersom forskriftsendringen blir vedtatt vil SpareBank 1 Østlandet bli identifisert som systemviktig. Finanstilsynet er i sitt forslag ikke eksplisitt angående kravets virkningstidspunkt.

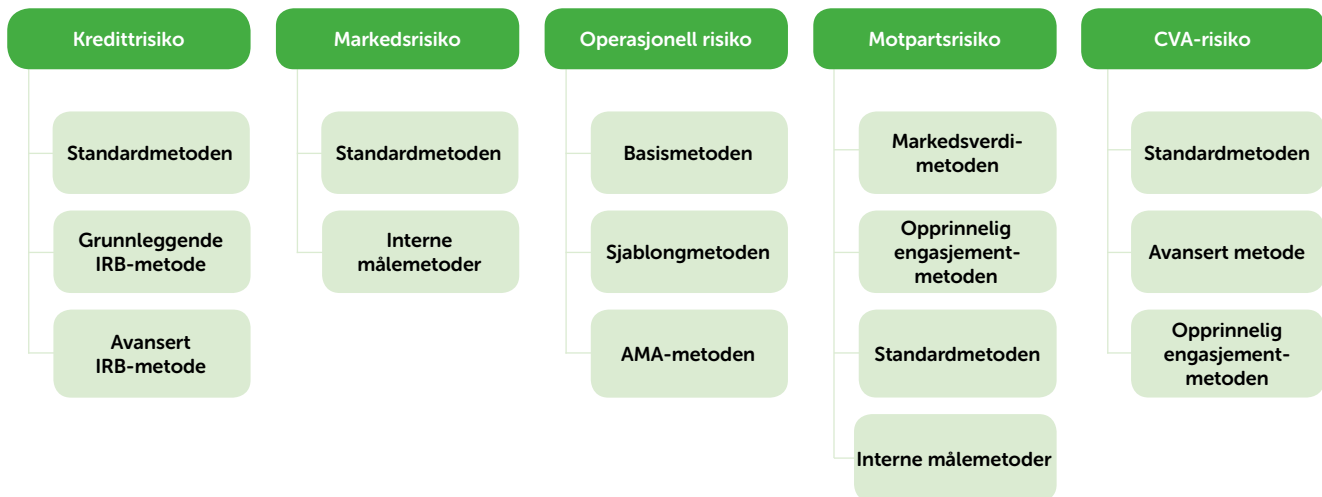
Kapitaldekningen fastsettes som forholdet mellom bankens samlede ansvarlige kapital og risikovektede eiendeler.

Figur 1.1: Kapitaldekningsbrøken

$$\frac{\text{Ren kjernekapital + hybridkapital + tilleggskapital}}{\text{Kredittrisiko + markedsrisiko + operasjonell risiko}} \geq \text{Minimumskrav + bufferkrav}$$

Kapitaldekningsregelverket inneholder ulike metoder for å beregne kapitalkravet. De ulike metodene fremgår av figuren nedenfor.

Figur 1.2: Metoder for beregning av kapitalkrav



For foretak som har tillatelse til å benytte interne målemetoder, heretter kalt IRB-metoder hvor IRB er en forkortelse for Internal Rating Based Approach, vil det lovbestemte minimumskravet til kapital for kredittrisiko være basert på foretakets egne risikomodeller. Bruk av IRB-metoder gjør minimumskravet til kapital mer risikosensitivt og medfører derfor at kapitalkravet, i større grad enn under bruk av standardmetoden som er basert

på sjablonger, vil variere med risikoen i underliggende porteføljer. Regelverket for IRB-bankene omfatter imidlertid en foreløpig bestemmelse om at det samlede kapitalkravet ikke kan være lavere enn 80 prosent av et kapitalkrav beregnet etter Basel I-reglene. Som følge av Basel I-gulvet vil derfor det regulatoriske kapitalkravet ikke alltid være bestemt av risikosensitiviteten i IRB-modellene.

1.1.2 Pilar 2 - vurdering av samlet kapitalbehov og individuell tilsynsmessig oppfølging

Pilar 2 stiller krav til foretakenes kapitalvurderingsprosess, heretter kalt ICAAP-prosess hvor ICAAP er en forkortelse for *Internal Capital Adequacy Assessment Process*. Formålet med prosessen er å gjennomføre en strukturert og dokumentert prosess for vurdering av konsernets risikoprofil for å sikre at konsernet har tilstrekkelig kapital til å dekke risikoen forbundet med virksomheten. I tillegg skal foretakene ha en strategi for å opprettholde tilstrekkelig kapitalnivå.

Høsten 2016 publiserte Finanstilsynet rundskriv 12/2016 «Finanstilsynets praksis for vurdering av risiko og kapitalbehov». Konsernet har tilpasset sin ICAAP-prosess i overensstemmelse med rundskrivet.

Med bakgrunn i overnevnte rundskriv har konsernet beregnet et pilar 2-tillegg i en prosess som omfatter morbanken, datterselskaper og eierposter i tilknyttede selskaper/felleskontrollerte virksomheter. Prosessen baseres på en vurdering av eksponering og kvaliteten i styring og kontroll, hvor kapitalbehovet i all hovedsak er basert på den metodikk som fremkommer av rundskrivet.

Finanstilsynet skal overvåke og evaluere konsernets risikoeksponering og risikostyring, den interne vurderingen av kapitalbehov og tilhørende strategi, samt konsernets evne til å sikre overholdelse av myndighetenes kapitalkrav. Finanstilsynet har myndighet til å iverksette passende tiltak dersom Finanstilsynet ikke er tilfreds med resultatene av prosessen.

1.1.3 Pilar 3 – offentliggjøring av informasjon

Formålet med pilar 3 er å bidra til økt markedsdisiplin og å gjøre det lettere å sammenligne foretakene. Foretakene skal offentliggjøre opplysninger som gir markedsaktørene mulighet til å vurdere foretakenes risikoprofil, kapitalisering, samt styring og kontroll av risiko. Informasjonen skal gis på en forståelig måte som gjør det mulig å sammenligne ulike foretak.

Informasjonen skal i all hovedsak offentliggjøres minst årlig samtidig med årsregnskapet, men foretakene skal vurdere om deler av informasjonen skal offentliggjøres hyppigere.

1.2 Konsernets soliditetsmål

Konsernets overordnede strategiske mål settes ut fra at de skal underbygge en moderat til lav risikoprofil hvor konsernet skal være blant Norges største, mest solide og lønnsomme regionale finanskonsern.

Konsernets soliditet uttrykkes gjennom den regulatoriske kapitaldekningen. Ved fastsettelse av kapitalnivået skal det tas hensyn til følgende forhold:

- Myndighetskrav til kapitaldekning.
- Behovet for handlefrihet.
- Ambisjonsnivået i det strategiske målbildet.
- Forretningsmessige rammebetingelser.
- Ønsket risikoprofil.

Konsernet har følgende kapitalmål:

- Ren kjernekapitaldekning på 16,0 prosent.
- Totalkapitaldekning på 17,8 prosent.
- Leverage ratio på 6,0 prosent.

1.3 Tilpasning til kapitalkravsforskriften

Morbanken SpareBank 1 Østlandet benytter per 31. desember 2018 IRB avansert metode ved beregning av minimumskravet til ansvarlig kapital for kredittrisiko i kredittporteføljen. En samlet oversikt over metodene konsernet benytter for beregning av kapitalkravet fremgår av figuren nedenfor.

Figur 1.3: Metoder for beregning av kapitalkrav i konsernet

Område	SpareBank 1 Østlandet (morbank)	SpareBank 1 Finans Østlandet
Kredittrisiko		
- Stater	Standardmetoden	Standardmetoden
- Institusjoner	Standardmetoden	Standardmetoden
- Foretak	Avansert IRB-metode	Standardmetoden
- Massemarked	Avansert IRB-metode	Standardmetoden
- Egenkapitalposisjoner	Standardmetoden	Ikke aktuell
Markedsrisiko	Ikke aktuell	Ikke aktuell
Operasjonell risiko	Sjablongmetoden	Sjablongmetoden
Motpartsrisiko	Markedsverdimetoden	Ikke aktuell
CVA-risiko	Standardmetoden	Ikke aktuell

2 Regulatorisk kapital

Ved utgangen av 2018 er konsernet underlagt et krav om ren kjernekapital på 12 prosent under pilar 1. I tillegg kommer kapitalkravet under pilar 2, fastsatt til 1,8 prosent. Hensikten med pilar 2-kravet er å fange opp kapitalbehov knyttet til risikoer som

ikke eller kun delvis dekkes av kapitalkravene under pilar 1. Konsernet er underlagt et minstekrav til ansvarlig kapital under pilar 1 på 15,5 prosent per 31. desember 2018.

2.1 Regulatorisk kapitaldekning – Pilar 1

Tabellen nedenfor viser konsernets kapitaldekningsberegning under pilar 1 per 31. desember 2018.

Tabell 2.1: Kapitaldekningsberegning

MORBANK			KONSERN	
Basel III	Basel III		Basel III	Basel III
31.12.2017	31.12.2018		31.12.2018	31.12.2017
6 078	6 762	Innskutt egenkapital	6 670	6 111
5 928	6 738	Opptjent egenkapital	7 588	6 758
400	400	Hybridkapital	400	400
		Ikke-kontrollerende eierinteresser	104	62
12 406	13 900	Sum balanseført egenkapital	14 762	13 331
		Kjernekapital		
-629	-705	Del av positivt årsresultat som ikke kan medregnes i ren kjernekapital	-705	-629
-400	-400	Hybridkapital	-400	-400
		Minoritetsinteresser som ikke kan medregnes i ren kjernekapital	-58	-21
93	20	Urealisert verdiendring som følge av redusert/økt verdi av gjeld	20	93
		Verdiendringer på sikringsinstrumenter ved kontantstrømssikring	6	8
-103	-72	Goodwill og andre immaterielle eiendeler	-395	-380
-189	-238	Positiv verdi av justert forventet tap etter IRB-metoden	-311	-231
		Fradrag for vesentlige investeringer i ren kjernekapital i andre finansinstitusjoner	-326	-154
-28	-27	Verdijusteringer som følge av kravene om forsvarlig verdsettelse (AVA)	-27	-35
11 150	12 479	Sum ren kjernekapital	12 566	11 583
		Annen kjernekapital		
400	400	Hybridkapital	400	400
		Hybridkapital utstedt av innkonsoliderte selskaper som kan medregnes i annen godkjent kjernekapital	245	216
400	400	Sum annen kjernekapital	645	616
		Tilleggskapital utover kjernekapital		
1 700	1 100	Ansvarlig lånekapital	1 100	1 700
		Ansvarlig lånekapital utstedt av innkonsoliderte selskaper som kan medregnes i tilleggskapital	361	368
		Fradrag for ikke-vesentlige investeringer i tilleggskapital i andre finansinstitusjoner		
-130		Fradrag for vesentlige investeringer i tilleggskapital i andre finansinstitusjoner		-130
1 570	1 100	Sum tilleggskapital	1 461	1 939
13 120	13 979	Netto ansvarlig kapital	14 672	14 138
5 154	4 781	Engasjement med foretak SMB	4 781	5 154
9 776	11 034	Engasjement med spesialiserte foretak	11 034	9 776
633	1 411	Engasjement med øvrige foretak	1 411	633
1 020	1 223	Engasjement med massemarked SMB	1 424	1 203
14 507	16 886	Engasjement med massemarked personer	24 235	21 840
1 701	1 234	Engasjement med øvrig massemarked	1 259	1 723
32 792	36 569	Kredittrisiko etter IRB-metode	44 145	40 330

Tabell fortsetter til høyre >>

>> fortsettelse tabell 2.1:

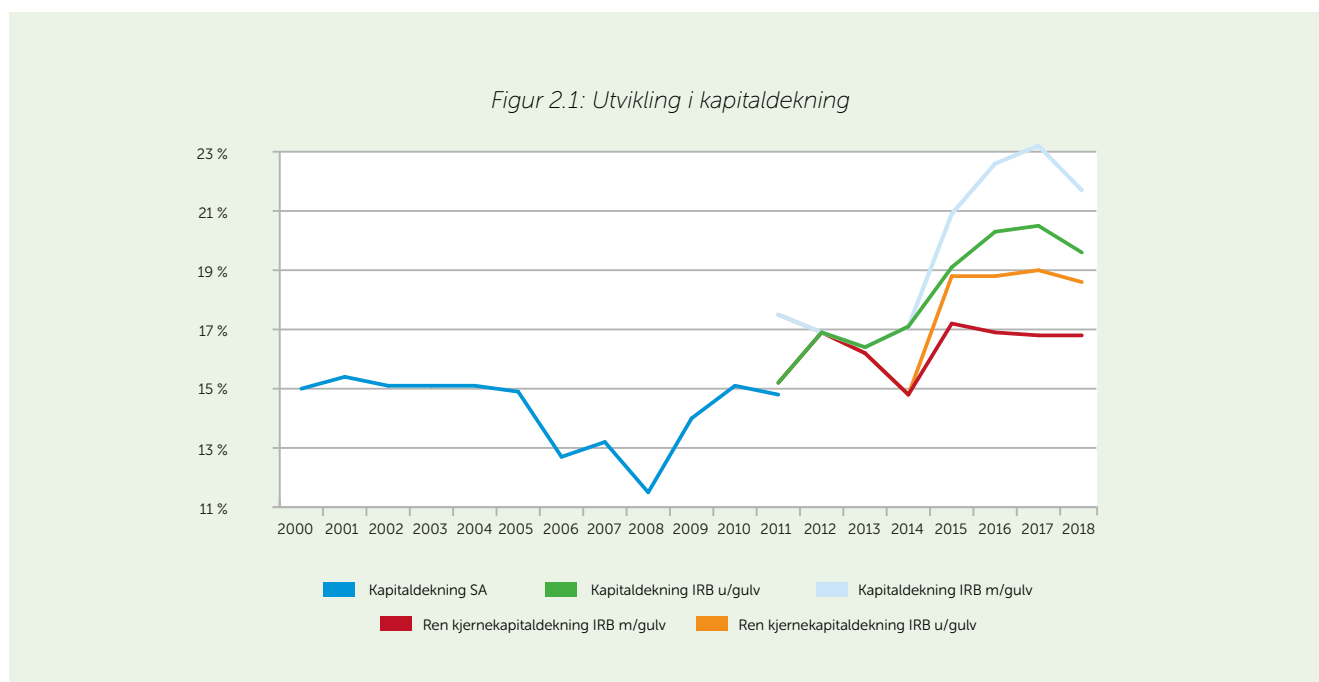
10 869	12 106	Kreditrisiko etter standardmetode	16 405	14 936
207	383	Motpartsrisiko (inkludert CVA)	1 732	1 267
		Markedsrisiko		
3 343	3 433	Operasjonell risiko	5 222	4 503
2 577	1 849	Basel I Gulv	7 495	7 884
49 787	54 340	Totalt beregningsgrunnlag	74 999	68 920
3 983	4 347	Kapitalkrav (8 %)	6 000	5 514
846	978	Pilar 2 (1,8 %, 1,7 % per 31.12.2017)	1 350	1 172
Bufferkrav				
1 245	1 359	Bevaringsbuffer (2,5%)	1 875	1 723
996	1 087	Motsyklisk kapitalbuffer (2 %)	1 500	1 378
1 494	1 630	Systemrisikobuffer (3 %)	2 250	2 068
3 734	4 076	Sum bufferkrav til ren kjernekapital (7,5 %)	5 625	5 169
4 329	4 980	Tilgjengelig ren kjernekapital utover krav til ren kjernekapital (13,8 %, 13,7 % per 31.12.2017)	2 217	2 141
Kapitaldekning				
22,4 %	23,0 %	Ren kjernekapitaldekning	16,8 %	16,8 %
23,6 %	23,8 %	Ren kjernekapitaldekning (eksklusiv Basel I-gulv)	18,6 %	19,0 %
23,2 %	23,7 %	Kjernekapitaldekning	17,6 %	17,7 %
26,4 %	25,7 %	Kapitaldekning	19,6 %	20,5 %
10,6 %	10,2 %	Uvektet kjernekapitalandel	7,5 %	7,1 %

Tabellen nedenfor viser konsernets minimumskrav til ansvarlig kapital (8 prosent) per 31. desember 2018.

Tabell 2.2: Minimumskrav til ansvarlig kapital

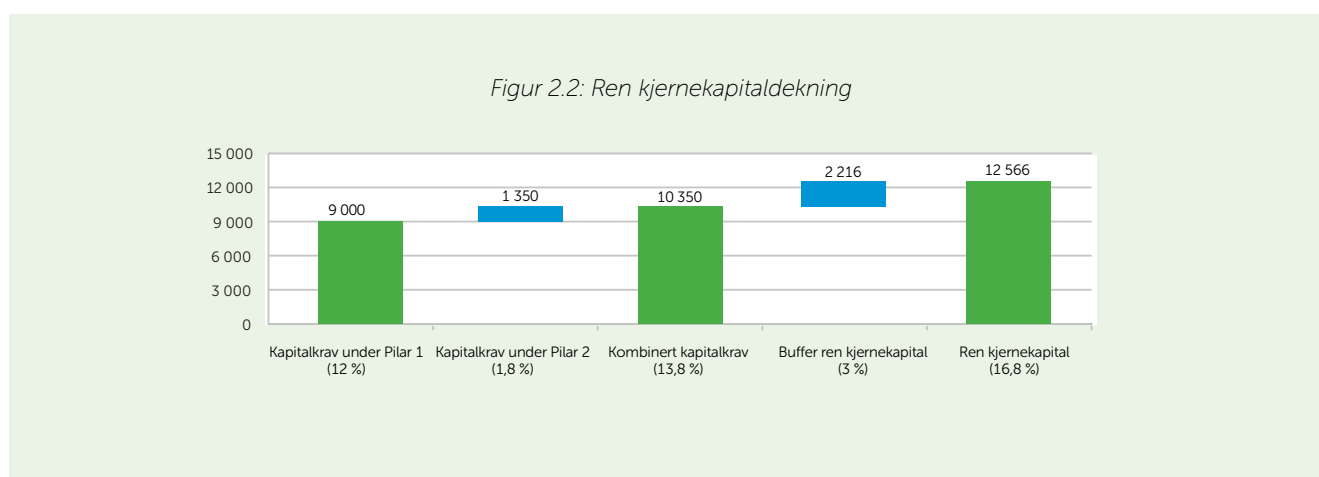
Engasjementskategorier IRB-metode	SpareBank 1 Østlandet (morbank)	SpareBank 1 Finans Østlandet	SpareBank 1 Boligkreditt AS	SpareBank 1 Næringskreditt AS	SpareBank 1 Kredittkort AS	SpareBank 1 Østlandet (konsern)
Foretak - SMB	382					382
Foretak - Spesialiserte	883					883
Foretak - Øvrige	113					113
Massemarked med pantessikkerhet i eiendom - SMB	98		80			114
Massemarked med pantessikkerhet i eiendom - ikke SMB	1 351		2 910			1 939
Massemarked - Øvrige SMB	10					10
Massemarked - Øvrige ikke SMB	89		9			91
Egenkapitalposisjoner IRB						
Sum kapitalkrav kreditrisiko IRB-metode	2 926		3 000			3 532
Engasjementskategorier standardmetoden						
Stater og sentralbanker						
Lokale og regionale myndigheter (herunder kommuner)	13	3				16
Offentlige foretak						
Multilaterale utviklingsbanker						
Internasjonale organisasjoner						
Institusjoner	142		72	6	8	49
Foretak	45	99		285		174
Massemarkedsengasjementer	10	392			294	462
Engasjementer med pantessikkerhet i eiendom	10			519		79
Forfalte engasjementer		6				6
Høyrisiko-engasjementer	1					1
Obligasjoner med fortrinnsrett	73		121	10		101
Fordring på institusjoner og foretak med kortsiktig rating	1					1
Andeler i verdipapirfond	5					5
Egenkapitalposisjoner	605					275
Øvrige engasjementer	63	11	7		39	143
Sum kapitalkrav kreditrisiko standardmetoden	968	511	201	820	341	1 312
Operasjonell risiko	275	29	62	17	74	418
Motpartsrisiko inkludert CVA	31		470	47		139
Tillegg for Basel I-gulv	148		2 378			600
Totalt kapitalkrav	4 347	541	6 111	884	414	6 000

Figuren nedenfor viser utviklingen i konsernets kapitaldekning.



2.2 Regulatorisk ren kjernekapitaldekning – Pilar 1 og Pilar 2

Figuren nedenfor gir en grafisk fremstilling av konsernets kapitalsituasjon med fokus på ren kjernekapital per 31. desember 2018.



2.3 Uvektet kjernekapitalandel

Uvektet kjernekapitalandel beregnes som konsernets kjernekapital som andel av konsernets eksponeringsmål. Eksponeringsmålet defineres som summen av balanseførte eiendeler tillagt ikke-balanseførte trekkrettigheter, garantier

og ubenyttede rammer. Konsernet er per 31. desember 2018 underlagt et minstekrav til uvektet kjernekapitalandel på 5 prosent. Tabellen nedenfor viser uvektet kjernekapitalandel per 31. desember 2018.

Tabell 2.3: Uvektet kjernekapitalandel

Eksponering på balansen (eksklusiv derivater og gjensalgsvtaler)	
Sum eiendeler (fratrukket derivater, gjensalgsvtaler)	169 094
Eiendeler fratrukket i kjernekapital	-1 033
Sum eiendeler fratrukket derivater, gjensalgsvtaler samt fradrag i kjernekapital	168 061
Derivateksponeringer	
Refinansieringskostnad for derivater	5 923
Potensiell fremtidig eksponering for derivater	1 379
(-) Mottatt sikkerhet for derivateksponeringer	-5 038
(-) CCP-element av kundeclearede engasjementer i form av eksponeringer i derivater	
Sum derivateksponeringer	2 264
Sikrede finansieringstransaksjoner (gjensalgsvtaler)	
Bruttoverdi av sikrede finansieringstransaksjoner (gjensalgsvtaler)	
(-) Effekt av motregning	
Fremtidig eksponering for motpartsrisiko	
Sum sikrede finansieringstransaksjoner (gjensalgsvtaler)	
Poster utenom balansen	
Nominell verdi av utenombalanseposter	18 883
- Justering for konverteringsfaktorer	-13 344
Eksponeringer for poster utenom balansen	5 539
Kapital- og eksponeringsmål	
Kjernekapital	13 211
Eksponeringsmål	175 864
Uvektet kjernekapitalandel	7,5 %

3 Implementering av regulatorisk rammeverk

3.1 Konsolidering for kapitaldekningsformål

Konsolidering av kapitaldekningen følger reglene i finansforetakslovens kapittel 18 om «Virksomhet i finanskonsern, konsolidering mv.». De vesentligste forskjellene fra ordinær konsolidering etter IFRS fremkommer på grunn av forholdsmessig konsolidering av finansforetak hvor deltakerinteressen er over 20 prosent.

3.1.1 Samarbeidende gruppe

Konsernet inngår som en del av en samarbeidende gruppe etter finansforetakslovens kapittel 17 del III «Samarbeid

utenfor konsernforhold». Felleseide finansforetak som SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Næringskreditt AS og SpareBank 1 Kredittkort AS blir dermed konsolidert forholdsmessig for kapitaldekningsformål. Inkludering av disse selskapenes balanse utgjør det vesentligste av forskjellen mellom balansen i henhold til regnskapet og for kapitaldekningen. Tabellen nedenfor gir en oversikt over selskaper i konsernet og behandling etter IFRS konsolidering og kapitaldekningsmessig konsolidering.

Tabell 3.1: Konsolideringsgrunnlag

Navn	Konsolideringsmetode etter IFRS	Konsolideringsmetode etter kapitaldekning	Beskrivelse av enhet
SpareBank 1 Østlandet	Full konsolidering	Full konsolidering	Morbank
SpareBank 1 Finans Østlandet AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Finansieringsselskap
EiendomsMegler 1 Hedmark Eiendom AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Eiendomsmegler
SpareBank 1 Østlandet VIT AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Regnskap og rådgivning
EiendomsMegler 1 Oslo Akershus AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Eiendomsmegler
Youngstorget 5 AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Utleie av fast eiendom
Vato AS	Full konsolidering	Full konsolidering	Utleie av fast eiendom
SpareBank 1 Boligkreditt AS	Egenkapitalmetoden	Forholdsmessig konsolidering	Kredittforetak
SpareBank 1 Næringskreditt AS	Egenkapitalmetoden	Forholdsmessig konsolidering	Kredittforetak
SpareBank 1 Kredittkort AS	Egenkapitalmetoden	Forholdsmessig konsolidering	Finansieringsselskap
Betr AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Utvikling av programvare
SMB Lab AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Rådgivning
SpareBank 1 Gruppen AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Finansielt holdingselskap
SpareBank 1 Betaling AS	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Finansielt holdingselskap
SpareBank 1 Banksamarbeidet DA	Egenkapitalmetoden	Egenkapitalmetoden	Tjenestetilbyder i SpareBank 1-alliansen

Konsernet legger vekt på at alle selskap i konsernet til enhver tid har tilfredsstillende kapitalisering. Konsernets styrende organer har ikke lagt restriksjoner på styrets mulighet til å

overføre kapital mellom morbanken og datterselskapene ut over det som følger av loven. Det er heller ingen vedtektsbestemmelser som setter slike restriksjoner.

3.2 Aktuelle rammeverk for beregning av risikovektet balanse

Banken benytter rammeverk for kredittrisiko i kapitalkravsforskriftens del II og III for den vesentligste delen av balansen. Finansielle derivater og sikrede finansieringstransaksjoner, slik som gjensalgsvtaler, behandles etter motpartsrisikorammeverket som er definert nærmere i del IV, V og VI i samme forskrift. Ved fastsettelse av engasjementsbeløp benytter banken markedsverdimetoden i henhold til kapittel 21 i nevnte forskrift. Eiendeler som fratrekkes ansvarlig kapital i beregning av kapitaldekningen i henhold til Beregningsforskriften fratrekkes også i beregningen av risikovektet balanse. Dette inkluderer blant annet fradrag for investeringer i finansielle sektor.

Banken har ikke handelsportefølje etter kapitalkravsregelverket og benytter følgelig ikke rammeverk for markedsrisiko. Konsernet hadde ingen posisjoner som behandles etter rammeverk for verdipapiriseringsposisjoner ved utgangen av perioden.

Tabellen nedenfor sammenstiller regnskaps- og kapitaldekningsmessige størrelser.

Tabell 3.2: Forskjeller mellom økonomisk og regulatorisk konsolidering og sammenstilling av regnskapsmessige og regulatoriske risikokategorier

	Regnskapsmessig balanse	Kapitaldekningsmessig balanse	Behandlet etter rammeverk for kredittrisiko	Behandlet etter rammeverk for motpartsrisiko	Poster som unntas beregning eller fratrekkes ansvarlig kapital
Konter og fordringer på sentralbanker	1 878	1 878	1 878		
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	81	1 099	-739	1 838	
Utlån til og fordringer på kunder	99 547	143 597	143 597		
Sertifikater, obligasjoner og rentefond	14 446	19 992	19 992		
Finansielle derivater	819	5 898		5 898	
Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser	594	594	594		34
Investering i tilknyttede selskaper og felleskontrollert virksomhet	4 124	1 366	1 366		292
Investering i datterselskaper					
Eiendom, anlegg og utstyr	543	545	545		
Goodwill og andre immaterielle eiendeler	400	455	455		395
Eiendel ved utsatt skatt		2	2		
Andre eiendeler	1 041	1 051	1 051		312
Sum eiendeler	123 472	176 477	168 741	7 736	1 033
Innskudd fra og gjeld til kredittinstitusjoner	2 636	3 415			
Innskudd fra og gjeld til kunder	71 497	71 468			
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	31 984	79 288			
Finansielle derivater	354	586			
Forpliktelser ved periodeskatt	248	253			
Forpliktelser ved utsatt skatt	202	213			
Annen gjeld og balanseført forpliktelse	687	4 790			
Ansvarlig lånekapital	1 102	1 466			
<i>Herav ansvarlig lånekapital som kvalifiserer som godkjent tilleggskapital</i>	<i>1 100</i>	<i>1 461</i>			
Sum gjeld	108 710	161 480			
Egenkapitalbevis	5 766	5 766			
Overkursfond	830	830			
Utjevningfond	2 112	2 112			
Utbytte	477	477			
Grunnfondskapital	3 690	3 690			
Annen innskutt egenkapital	166	166			
Gavefond	15	15			
Fond for urealiserte gevinster	253	253			
Kundeutbytte	222	222			
Hybridkapital	400	400			
<i>Herav fondsobligasjoner som kvalifiserer som annen godkjent som kjernekapital</i>	<i>400</i>	<i>400</i>			
Renter hybridkapital	-48	-48			
Annen egenkapital	776	1 010			
Ikke-kontrollerende eierinteresser	102	102			
<i>Herav interessesser som kvalifiserer som godkjent ren kjernekapital</i>	<i>46</i>	<i>46</i>			
Sum egenkapital	14 762	14 997			
Sum gjeld og egenkapital	123 472	176 477			

Tabell 3.3: Avvik mellom regulatorisk eksponering og finansiell eksponering

	Totalt	Behandlet etter ramme- verk for kredittisiko	Behandlet etter ramme- verk for motpartsrisiko
Sum eiendeler i kapitaldekningskonsernet	176 477	168 741	7 736
Sum gjeld og egenkapital i kapitaldekningskonsernet			
Nettobeløp etter motregning			
Nominell verdi av poster utenom balansen	18 883	18 883	
Forskjell som følge av ulike verdsettelse	1 404		1 404
Forskjell som følge av netting og sikkerhetsstillelse	-6 876		-6 876
Forskjell som følge av ulik vurdering av avsetninger i konsernet			
Poster som unntas beregning eller fratrekkes ansvarlig kapital	-1 033	-1 033	
Øvrig	354	523	
Engasjementsbeløp	189 208	187 113	2 264

3.3 Sikkerhetsstilte eiendeler

Bankens sikkerhetsstillelse av eiendeler skjer i hovedsak gjennom fire typer transaksjoner:

- Deponering av verdipapirer i Norges Bank for låneopptak.
- Motregning og kontantsikkerheter i forbindelse med derivatkontrakter.
- Gjensalgsvtaler.
- Pantsettelse av utlån i forbindelse med utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett, heretter kalt OMF.

Det meste av bankens sikkerhetsstillelse av eiendeler skjer via SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS som utsteder OMF. Obligasjonene utstedes med sikkerhet i en

eiendelsmasse bestående av henholdsvis utlån med pant i bolig og utlån med pant i næringseiendom. Selskapene konsolideres forholdsmessig i kapitaldekningsammenheng og etter egenkapitalmetoden ved regnskapsmessig konsolidering.

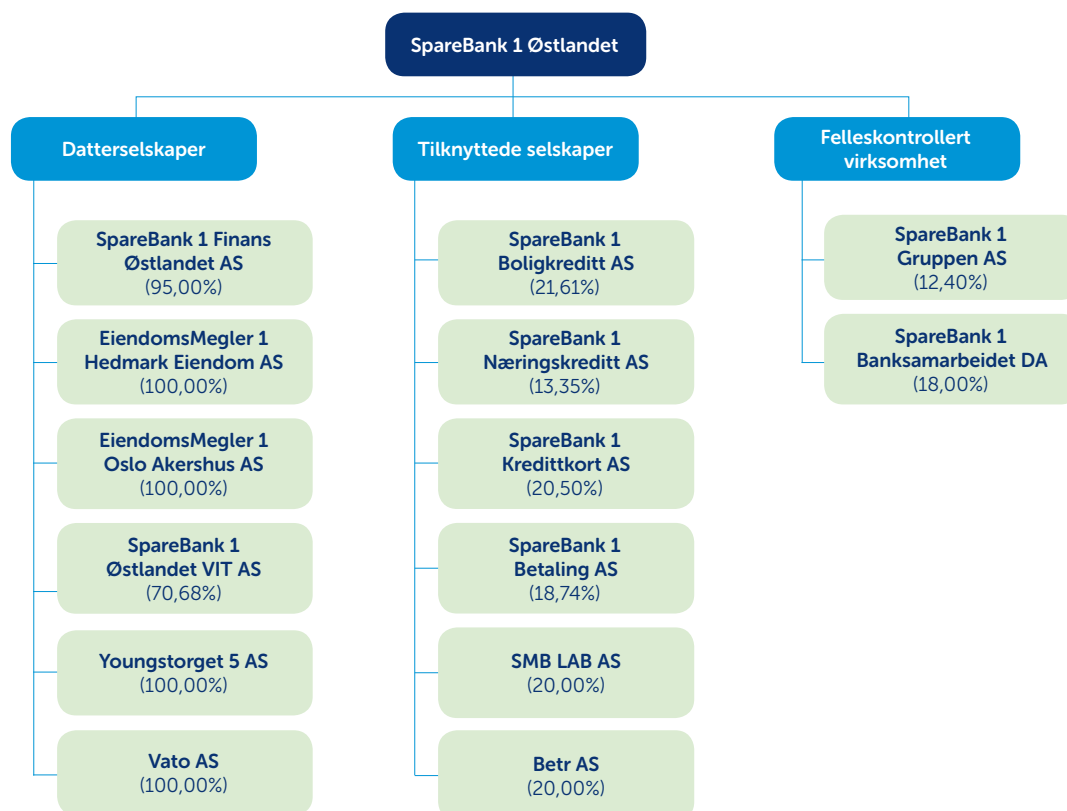
Sikkerhetsstilte eiendeler, samt mottatte sikkerheter i forhold til sum eiendeler og mottatte sikkerheter, utgjør 26 prosent for det regulatoriske konsernet. For morbanken er tilsvarende forholdstall 1 prosent. For mer informasjon om OMF-utstedelser vises det til kredittforetakenes finansielle rapporter.

4 Konsernet

4.1 Konsernstruktur

Selskapene som inngår i konsernet SpareBank 1 Østlandet fremgår av figuren nedenfor.

Figur 4.1: Konsernstruktur



SpareBank 1 Østlandet er morbanken i konsernet og er den ledende leverandøren av finansielle tjenester til personer, bedrifter og offentlig sektor i Hedmark, samt en utfordrer innenfor det samme tjenestespekteret i Oslo og Akershus. Banken har også etablert kontorer på Gjøvik og Lillehammer i Oppland.

SpareBank 1 Finans Østlandet AS selger leasingprodukter og salgspantfinansiering med hele Østlandet som sitt primære markedsområde. Morbanken, SpareBank 1 Ringerike-Hadeland gjennom sin eierposisjon, og kapitalvareleverandører er i tillegg til internett de viktigste distribusjonskanalene for selskapet.

EiendomsMegler 1 Hedmark Eiendom AS er Hedmarks ledende eiendomsmeglervirksomhet og er representert på de mest sentrale deler i fylket, samt på Gjøvik i Oppland.

EiendomsMegler 1 Oslo Akershus AS er konsernets eiendomsmeglervirksomhet i Oslo og Akershus.

SpareBank 1 Østlandet VIT AS er et holdingselskap som eier 100 prosent av aksjene i SpareBank 1 Regnskapshuset Østlandet og TheVIT AS. SpareBank 1 Regnskapshuset Østlandet er en del av SpareBank 1 Regnskapshuset-alliansen sin satsing for å bli en av Norges ledende aktører i regnskapsbransjen. TheVIT AS tilbyr tjenester innen økonomi, regnskap/lønn, analyse, HR og forretningsutvikling.

Youngstorget 5 AS eier morbankens kontorbygg på Youngstorget i Oslo.

Vato AS eier enkelte av konsernets kontorbygg i Hedmark.

SpareBank 1 Boligkreditt AS er alliansebankenes felles boligkredittforetak.

SpareBank 1 Næringskreditt AS er alliansebankenes felles næringskredittforetak.

SpareBank 1 Kredittkort AS er alliansebankenes felles kredittkortselskap.

SpareBank 1 Betaling AS er alliansebankenes felles mobil-betalingselskap som er deleier i Vipps AS.

SMB LAB AS utvikler og formidler finansielle tjenester til små og mellomstore bedrifter og er eid av bankene i SpareBank 1-alliansen.

Betr AS utvikler IT-løsninger innenfor governance, risikostyring og compliance og er eid av de fleste bankene i SpareBank 1-alliansen, samt SpareBank 1 Gruppen AS.

SpareBank 1 Gruppen AS og SpareBank 1 Banksamarbeidet DA

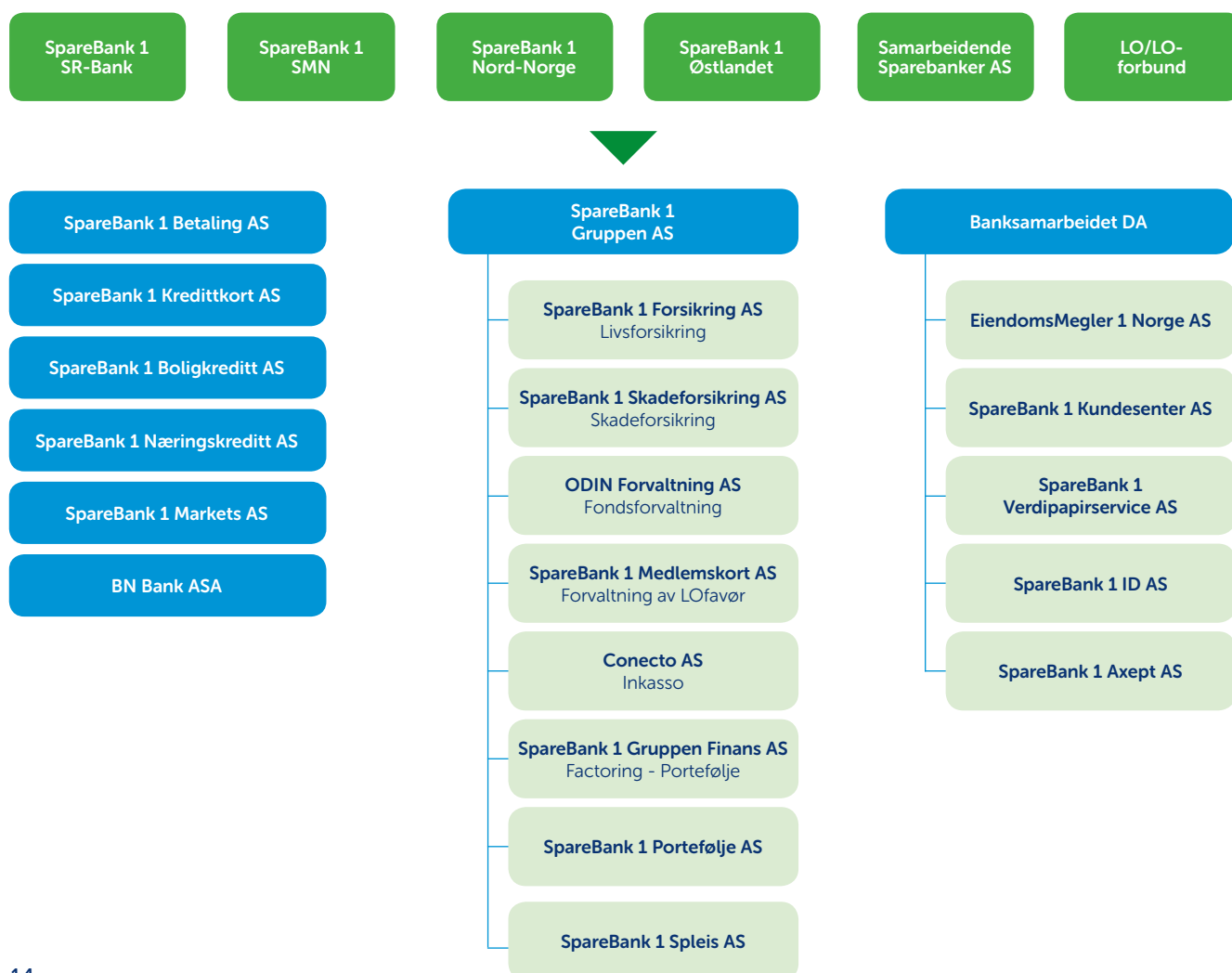
SpareBank 1-alliansens formål er å anskaffe og levere konkurransedyktige finansielle produkter og tjenester, samt å ta ut stordriftsfordeler i form av lavere kostnader og/eller høyere kvalitet. Alliansen bidrar på den måten til at privatpersoner og bedrifter opplever lokal forankring, kompetanse og en enklere hverdag. Videre skal alliansen bidra til å sikre bankens verdiskapning til glede for bankens markedsområde.

SpareBank 1-bankene driver alliansesamarbeidet, samt utvikling og drift av produkter gjennom SpareBank 1 Banksamarbeidet DA og SpareBank 1 Gruppen AS. Mens SpareBank 1 Gruppen AS er en produktleverandør primært innenfor forsikring, har SpareBank 1 Banksamarbeidet DA ansvaret for samarbeidsprosessene i SpareBank 1-alliansen, der teknologi, merkevare, kompetanse, felles prosesser/beste praksis og innkjøp står sentralt¹.

SpareBank 1-bankene deltar i stor utstrekning i felles utviklingsarbeid.

¹ SpareBank 1 Skadeforsikring AS og DNB Forsikring AS fusjoneres med virkning fra 1. januar 2019. Det fusjonerte selskapet blir hetende Fremtind Forsikring AS. Som ledd i transaksjonen er planen å fusjonere de individuelle personrisikoforsikringene fra SpareBank 1 Forsikring AS (livselskapet) og DNB Livsforsikring AS, samt de bedriftsbetalte personrisikoforsikringene fra SpareBank 1 Forsikring AS, til det fusjonerte selskapet.

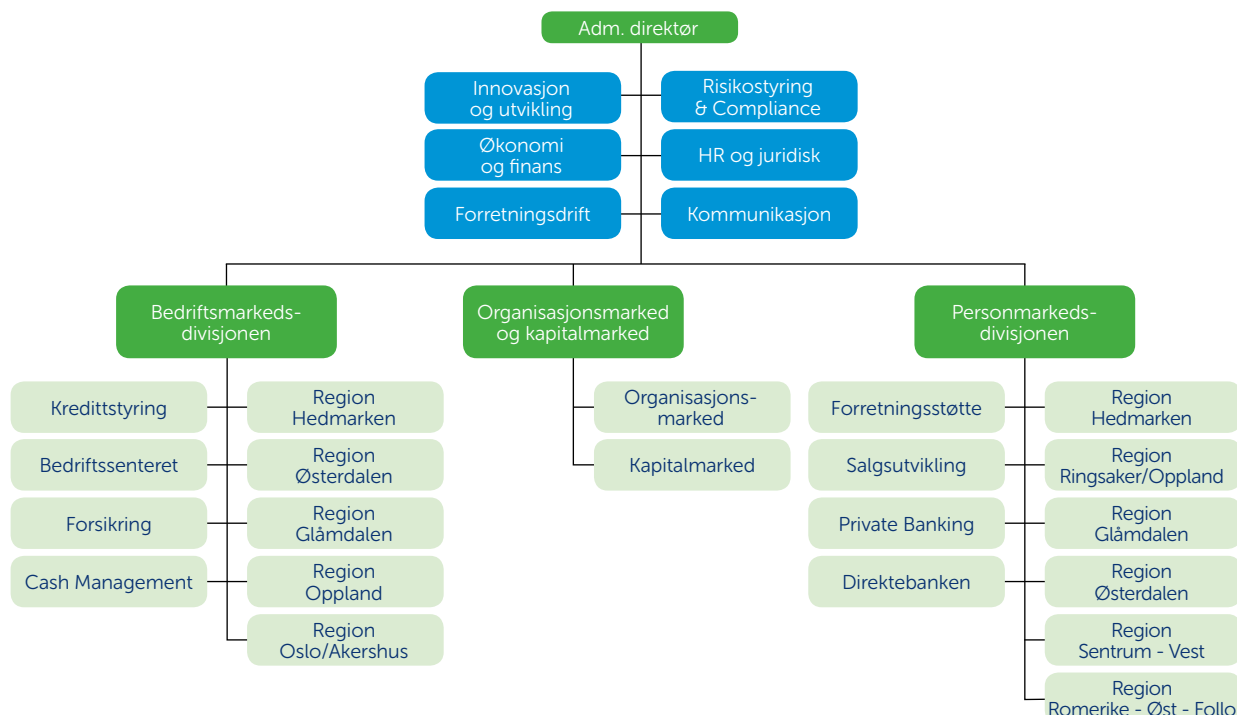
Figur 4.2: SpareBank 1-alliansen



4.2 Organisasjonskart

Morbanken SpareBank 1 Østlandet er per 31. desember 2018 organisert slik det fremgår av figuren nedenfor.

Figur 4.3: Organisasjonskart



4.3 Risiko- og kapitalstyring

4.3.1 Formål

Risiko- og kapitalstyringen i konsernet skal støtte opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse, og bidra til opprettholdelse av ønsket risikoprofil. Risiko- og kapitalstyringen skal videre bidra til å sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Dette skal oppnås gjennom:

- En tydelig bedriftskultur som kjennetegnes av høy bevissthet om risiko- og kapitalstyring.
- En god forståelse av hvilke risikoer som driver inntjeningen.
- Å tilstrebe god kapitalanvendelse.
- Å unngå at uventede enkelthendelser skader konsernets finansielle stilling i alvorlig grad.

Konsernet skal ha en moderat til lav risikoprofil. Rammeverket for fastsettelse av konsernets risikoprofil skal gi en helhetlig og balansert oversikt over den risiko virksomheten er eksponert for og består av utsagn som definerer konsernets risikovilje innenfor vesentlige risikoområder. Risikovilje defineres som ønsket risikoeksponering-/profil ut fra et inntjenings- og tapsperspektiv.

Basert på utsagnene som definerer konsernets risikovilje kvantifiseres risikoprofilen gjennom fastsettelse av måleindikatorer for konsernets risikovilje og risikoevne. Risikoevne defineres som maksimal risikoeksponering før konsernet kommer i konflikt med myndighetskrav eller tvinges til å gjennomføre uønskede tiltak, herunder uønsket endring i strategi eller forretningsmodell.

Målsatt risikoprofil skal reflekteres i øvrige deler av rammeverket for risikostyring, herunder for eksempel ved fastsettelse av fullmakter og rammer for operativ styring.

4.3.2 Styrings- og kontrollstruktur

Styring og kontroll omfatter alle prosesser og kontrolltiltak som er iverksatt av konsernets ledelse for å sikre en effektiv forretningsdrift og gjennomføring av konsernets strategier. I prosessen for risikostyring er bedriftskulturen grunnmuren som de andre elementene bygger på. Bedriftskulturen omfatter ledelsesfilosofi, lederstil, styringsprinsipper og menneskene i organisasjonen med deres individuelle egenskaper som integritet, verdigrunnlag og etiske holdninger. God bedriftskultur er viktig da det motsatte vanskelig kan kompenseres med andre kontroll- og styringstiltak.

Det er etablert et tydelig verdigrunnlag og etiske retningslinjer som er tydelig kommunisert i hele organisasjonen. Retningslinjene gir informasjon om de forventninger som stilles til den enkelte ansatte når det gjelder integritet, etisk adferd og kompetanse.

Ved rekruttering av nye medarbeidere er faglig og personlig egnethet i forhold til den stillingen som skal besettes en forutsetning.

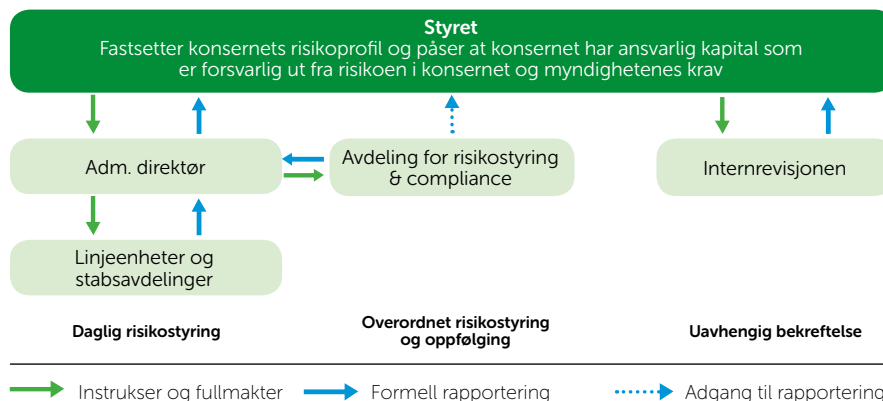
Alle konsernets forretningsområder og stabsfunksjoner er representert i konsernledelsen. For alle nøkkelområder i konsernet skal det være etablert tydelig ansvarsforhold.

4.3.3 Sentrale roller og ansvarsområder

Konsernet legger vekt på en kontroll- og styringsstruktur som fremmer målrettet og uavhengig styring og kontroll. Ansvaret

for styring av risiko er derfor delt mellom ulike roller i henhold til figuren nedenfor.

Figur 4.4: Roller og ansvar i risikostyringsprosessen



Styret har ansvaret for å påse at konsernet har en ansvarlig kapital som er forsvarlig ut fra strategisk mål bilde, vedtatt risikoprofil og myndighetspålagte krav. Styret fastsetter de overordnede målsettingene relatert til risikoprofil og avkastning. Styret fastlegger videre overordnede rammer, fullmakter og retningslinjer for risiko- og kapitalstyringen i konsernet, samt etiske retningslinjer som skal bidra til høy etisk standard. Videre skal styret påse at ledelsen sørger for en hensiktsmessig og effektiv risikostyringsprosess i samsvar med lover, forskrifter, vedtekter og prinsipper beskrevet i dette dokument, samt fastsette beredskaps- og kontinuitetsplaner for å sikre at driften kan videreføres og tap begrenses ved vesentlige uforutsette hendelser.

Styrets arbeid er nedfelt i en årsplan som oppdateres årlig. Dette sikrer at styret har tilstrekkelig tid til og fokus på sentrale oppgaver.

Styret har egne utvalg for risikostyring, revisjon og godtgjøring. Risikoutvalget er et forberedende organ for styret i saker som vedrører konsernets risikostyring og internkontroll, mens revisjonsutvalget forbereder saker som vedrører finansiell informasjon og internkontroll knyttet til denne. Utvalgene består av de samme tre medlemmene utgått av styret, men utvalgene har ikke samme leder. Godtgjøringsutvalget har et rådgivningsansvar overfor styret ved fastsettelse og oppfølging av policy for godtgjørelse gjeldende for alle ansatte og skal tilsvarende bistå styret i dets arbeid med ansettelsesvilkår for administrerende direktør, samt når det gjelder hovedprinsipper og strategi for kompensasjon av det øverste ledersjikt i konsernet. Godtgjøringsutvalget består av tre styremedlemmer.

Administrerende direktør har ansvaret for den overordnede risikostyringen. Det betyr at administrerende direktør er ansvarlig for at det implementeres effektive risikostyrings-systemer i konsernet og at risikoeksponeringen overvåkes. Administrerende direktør er videre ansvarlig for delegering av fullmakter og rapportering til styret.

Forretningsdivisjoner og stabsenheter har ansvaret for risikostyringen innenfor sitt ansvarsområde. Det innebærer at lederne skal sørge for at det etableres og gjennomføres forsvarlig risikostyring og sørge for at denne utføres i samsvar med styringsdokumenter, fullmakter, rutiner og instruksjoner.

Avdeling for risikostyring og compliance er organisert uavhengig av linje- og stabsenheter og rapporterer direkte til administrerende direktør. I tillegg har avdelingen adgang til å rapportere direkte til styret. Avdelingen er ansvarlig for uavhengig oppfølging og rapportering av risikobildet og følger opp at konsernet etterlever gjeldende lover og forskrifter. Avdelingen er todelt og består av avdeling for risikostyring og avdeling for compliance. Avdeling for risikostyring har ansvaret for rammeverket for risikostyring, inkludert risikomodeller og risikostyringssystemer, mens avdeling for compliance har ansvaret for rammeverket for compliance og forretningskikkrisiko. Leder av compliance adgang til å rapportere direkte til styret og administrerende direktør, selv om avdelingen er samorganisert med risikostyring.

I datterselskapene skal det være utpekt en person som skal samarbeide med avdeling for risikostyring og compliance og ivareta risikoansvaret i det respektive datterselskap.

Internrevisjonen er styrets redskap for å påse at risikostyringen er målrettet, effektiv og fungerer som forutsatt.

4.3.4 Beslutningsstrukturer

Følgende utvalg er etablert innenfor risikostyringsområdet for å bistå administrerende direktør med beslutningsgrunnlag og oppfølging:

- Risiko- og balansestyringskomiteen
- Kredittutvalg

Risiko- og balansestyringskomiteen er et rådgivende organ for administrerende direktør og er bredt sammensatt med sentrale ledere fra avdeling for risikostyring og compliance, økonomi- og finansavdelingen og forretningsområdene.

Internrevisjonen kan tiltre som observatør ved behandling av årsrapport for validering. Risiko- og balansestyringskomiteen ledes av administrerende direktør.

Overordnet skal risiko- og balansestyringskomiteen vurdere konsekvensen av ulike scenariers effekt på lønnsomhet, soliditet, finansiering og likviditet, som grunnlag for strategiske diskusjoner om vekstmål for innskudd og utlån, utbyttestrategier med videre. Risiko- og balansestyringskomiteen skal videre:

- Følge opp konsernets risikoprofil og kapitaldeknings situasjon og foreslå korrigerende tiltak ved behov.
- Behandle og anbefale endringer i risikobaserte styringsdokumenter.
- Behandle og anbefale endringer i eier- og kapitalstyringsrammeverk, kapitalmål og kapitalplan.
- Behandle vesentlige forhold av betydning for konsernets balansestyring.
- Validere risikostyringssystemene.
- Vurdere og anbefale nye risikomodeller.

Kredittutvalget er et rådgivende organ for administrerende direktør ved kredittbeslutninger under administrerende direktørs fullmakter og skal:

- Vurdere lånesøknadene i henhold til gjeldende styringsdokumenter, bevilgningsreglement og kredittbehandlingsrutiner.
- Avdekke risiko i den enkelte søknad, inkludert en selvstendig vurdering av kredittrisiko.

Kredittutvalget er sammensatt av administrerende direktør, konserndirektør bedriftsmarked, kredittsjef for bedriftsmarkedet og assisterende banksjef kredittstyring for bedriftsmarkedet. Regionbanksjef og saksbehandler deltar ved behandling av sine saker.

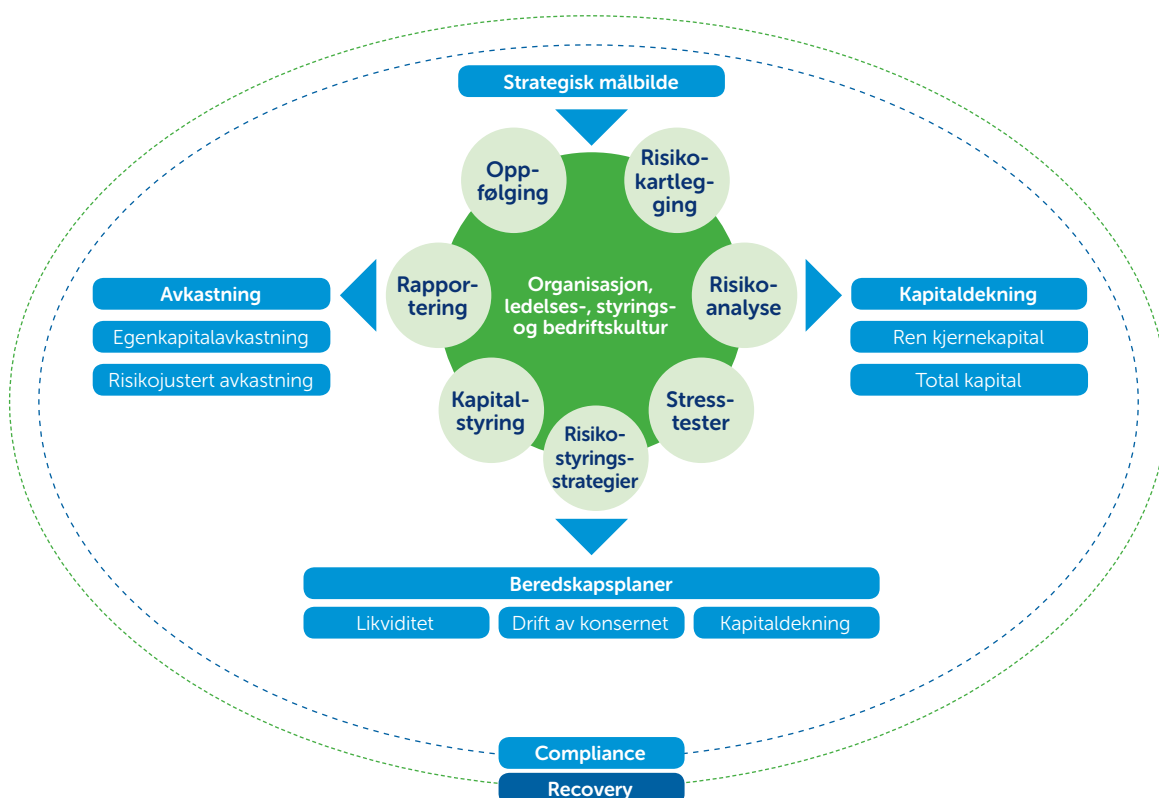
4.3.5 Rammeverk for risiko- og kapitalstyring

For å sikre en effektiv og hensiktsmessig prosess for risiko- og kapitalstyring skal rammeverket baseres på de elementer som reflekterer måten styret og ledelsen styrer konsernet på:

- Strategisk målbylde.
- Organisering og bedriftskultur.
- Risikokartlegging.
- Risikoanalyse.
- Stresstester.
- Risikostrategier.
- Kapitalstyring, inkludert avkastnings- og soliditetsmålsettinger.
- Rapportering.
- Oppfølging.
- Beredskapsplaner.
- Compliance.
- Gjenopprettingsplaner.

Sammenhengen mellom de enkelte elementene kan oppsummeres som i figuren nedenfor.

Figur 4.5: Rammeverk for risiko- og kapitalstyring



4.3.5.1 Strategisk målbilde og ønsket risikoprofil

Risiko- og kapitalstyringen skal ta utgangspunkt i konsernets strategiske målsettinger uttrykt i forretningsstrategien og ønsket risikoprofil slik denne er fastsatt i konsernets overordnede risikostrategi og policy for risiko- og kapitalstyring.

4.3.5.2 Risikoidentifikasjon

For å kunne realisere det strategiske målbildet og ønsket risikoprofil skal styret og ledelsen kjenne risikobildet. Risikoidentifikasjonsprosessen skal være framoverskuende og være en integrert del av strategiprosessen. Prosessen skal dekke alle vesentlige risikoer konsernet står overfor og skal gjennomføres minimum en gang per år eller oftere når særlige forhold tilsier det.

4.3.5.3 Risikoanalyse

Risikoanalysen skal danne grunnlag for hvordan konsernet forstår og styrer risikoene. Det betyr blant annet at:

- Vesentlige risikoer i størst mulig grad skal kvantifiseres hvor metoder og modeller for kvantifisering er basert på anerkjente metoder for måling av risiko.
- Det skal foretas en vurdering og dokumentasjon av de kontrolltiltak som er etablert og om disse tiltakene er forsvarlig ivaretatt.
- Det for vesentlige risikoer skal utarbeides en risikoprofil som i størst mulig grad skal kvantifiseres.

4.3.5.4 Stresstester

Stresstester er viktige verktøy for å vise hvordan negative hendelser påvirker resultat, balanse, kapitaldekning og likviditet. Stresstester skal inngå som et viktig element i konsernets framskrivning av finansiell utvikling, herunder også framskrivninger knyttet til et alvorlig, men ikke usannsynlig økonomisk tilbakeslag. Stresstester skal gjennomføres minimum årlig, og benyttes i kapitalvurderingsprosessen og ved vedlikehold av konsernets gjenopprettingsplan.

4.3.5.5 Risikostrategier

Det foreligger en overordnet risikostrategi og risikostrategier knyttet til alle vesentlige risikoområder, samt tilsvarende overordnet policy for risiko- og kapitalstyring og policyer knyttet til alle vesentlige risikoområder.

Overordnet risikostrategi er styrets instrument for fastsettelse og oppfølging av konsernets risikotoleranse. Med fastsatt risikoprofil defineres måleindikatorer for den enkelte risiko, med grenseverdier for konsernets risikovilje og -evne. Overordnet risikostrategi skal baseres på overordnede målsettinger i forretningsstrategien, men også gi føringer til denne. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

Policy for risiko- og kapitalstyring er konsernets rammeverk for styring og kontroll. Policyen gir føringer for konsernets overordnede holdninger og prinsipper til risikostyring og skal sikre at konsernet etablerer og vedlikeholder en effektiv og hensiktsmessig risikostyringsprosess. Videre skal dokumentet sørge for at rammeverket tilfredsstillende eksterne krav og forventninger til god risikostyring. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

De underliggende risikostrategiene og -policyene er styrets instrumenter for fastsettelse av ønsket risikoprofil innenfor ulike risikoområder og skal sikre at risikoene styres i tråd med denne. De ulike risikostrategiene skal gjenspeile overordnede mål og strategier gitt gjennom overordnet risikostrategi og konsernets forretningsstrategi, og skal stå i forhold til konsernets risikoevne og -vilje.

De underliggende risikostrategiene og -policyene fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

Videre fungerer konsernets etiske retningslinjer som en rettesnor for virksomheten ved å definere hvilke etiske krav som stilles internt og hvordan konsernet skal forholde seg til andre interessenter.

Konsernets strategi for samfunnsansvar og bærekraft beskriver på sin side konsernets muligheter og utfordringer rundt samfunnsengasjement og bærekraft, samt hvordan disse spørsmålene håndteres.

4.3.5.6 Kapitalstyring

Konsernet skal ha en kapitalstyring som bidrar til:

- Effektiv kapitalanskaffelse og -anvendelse i forhold til strategisk målbilde og vedtatt forretningsstrategi.
- Tilfredsstillende egenkapitalavkastning.
- Tilfredsstillende ren kjernekapitaldekning ut fra ønsket risikoprofil og myndighetsfastsatte krav.
- Konkurransedyktige vilkår, og langsiktig god tilgang på innlån i kapitalmarkedene.
- Utnyttelse av vekstmuligheter i det til enhver tid definerte markedsområde.

På grunnlag av det strategiske målbildet og resultatet av kapitalvurderingsprosessen skal det årlig utarbeides en kapitalplan. Det skal som et minimum benyttes to ulike framskrivninger av konsernets finansielle utvikling for de neste tre årene. Framskrivningene skal ta hensyn til forventet utvikling i perioden, samt en situasjon med alvorlige, men ikke usannsynlig økonomiske tilbakeslag.

Med grunnlag i framskrivningene skal styret og ledelsen foreta en samlet vurdering av om kapitalnivået er tilstrekkelig og tilpasset konsernets risikoprofil og strategiske målbilde. Konsernets målsettinger om ren kjerne- og totalkapitaldekning skal sikre tilstrekkelig kapital til å oppfylle myndighetspålagte kapitalkrav og ivareta vernet av konsernets kreditorer.

4.3.5.7 Rapportering

Risikorapporteringen har som formål å sikre at alle organisasjonsnivåer har tilgang på tilstrekkelig og pålitelig risikorapportering. Dette skal sikre oversikt over aktuell risikoeksponering og eventuelle svakheter i risikostyringsprosessen. Rapporteringen skal danne grunnlaget for den videre oppfølging og overvåking av risikoeksponeringen og risikostyringsprosessen i konsernet.

4.3.5.8 Oppfølging og overvåking

Den løpende risikoeksponering skal overvåkes. Alle ledere er

ansvarlige for den daglige risikostyringen innenfor eget ansvarsområde og derigjennom kapitalbruken innenfor eget ansvarsområde, og skal påse at risikoeksponeringen er innenfor besluttede rammer.

Den overordnede risikoeksponering og risikoutvikling følges opp gjennom periodiske risikoreporter til styret og ledelsen. Overordnet risikoovervåking og rapportering foretas av avdeling for risikostyring. Formålet med oppfølgingen er videre å vurdere hvor effektiv prosessen for risikostyring er over tid, og sikre at nødvendige handlinger eller endringer blir gjennomført.

Konsernet har etablert indikatorer med grenseverdier for oppfølging og overvåking. På denne måten sikres tidsriktige vurderinger av behov for eskalering ved negativ utvikling i én eller flere indikatorer.

4.3.5.9 Compliance

Det skal finnes prosesser som sikrer etterlevelse av gjeldende lover og forskrifter, slik at konsernet ikke påføres sanksjoner eller annet økonomisk tap som følge av brudd på disse.

Dette skal skje gjennom:

- Et tydelig verdigrunnlag og etiske retningslinjer som er tydelig kommunisert og forstått i organisasjonen.
- Retningslinjer og rutiner for å fange opp, kommunisere og implementere endringer i lover og forskrifter.
- Retningslinjer og rutiner for å følge opp og rapportere etterlevelsen av lovene/forskriftene.

4.3.5.10 Beredskapsplaner

Konsernets kjernevirksomhet er å ta risiko. Dette vil over tid kunne påføre bankene større uventede tap, på tross av gode risikostyringssystemer og prosesser. En slik situasjon vil kunne medføre alvorlig press på kapitaldekning, likviditet og drift. Konsernet skal derfor ha beredskapsplaner på nevnte områder.

4.3.5.11 Gjenopprettingsplan

I tillegg til ordinære beredskapsplaner har konsernet etablert en egen gjenopprettingsplan som angir konkrete og gjennomførbare tiltak for håndtering av finansielle krisesituasjoner. Gjenopprettingsplanen skal ikke forutsi finansielle kriser, men identifisere og vurdere konsernets muligheter for å gjenopprette finansiell styrke og levedyktighet i situasjoner der konsernet er satt under et hardt finansielt press.

4.4 Godtgjørelsesordninger

SpareBank 1 Østlandets godtgjørelse til ledende ansatte er i henhold til regler og retningslinjer fastsatt i «Forskrift om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond».

Ledende ansatte, med videre som faller inn under forskriftens definisjon mottar godtgjørelse i form av fast lønn. De er medlemmer i bankens ordinære innskuddspensjonsordning. For de som var medlem av ytelsespensjonsordningen på det

tidspunktet medlemmene ble flyttet over til innskuddspensjonsordning, ytes det kompensasjon for overgang fra ytelsespensjon til innskuddspensjon etter de samme generelle regler som for øvrige ansatte.

Det er ikke etablert ordninger med variable lønnslementer eller andre særskilte administrative ordninger for denne gruppen medarbeidere.

I 2018 er det gitt engangstillegg til 44 medarbeidere i SpareBank 1 Østlandet. Tilleggene har vært mellom kr 20.000 og 50.000. Gjennomsnittlig størrelse på engangstilleggene som ble gitt var kr 25.681.

Ingen av medarbeiderne som mottok engangstillegg falt inn under kategorien «ledende ansatte», med videre, slik dette er definert i forhold til godtgjørelsesforskriften. Etter de fornyede vurderingene som senere er gjort med hensyn til omfangsbestemmelsen i godtgjørelsesforskriften, vurderes banksjefene i Personmarkedsdivisjonen nå å falle innenfor kategorien «ledende ansatte». I 6 av de 44 tilfellene er tilleggene gitt til banksjefer i Personmarkedsdivisjonen.

Det er ikke utbetalt engangstillegg til ansatte i SpareBank 1 Østlandet Finans AS i 2018.

Det er ingen form for bonusordninger i morbanken, herunder heller ingen forpliktelser om vurdering av bonus overfor administrerende direktør eller styreleder. Det er ingen incentivordninger eller forpliktelser knyttet til aksjeverdi basert godtgjørelse til fordel for ansatte eller tillitsvalgte.

I tilknytning til bankens rettede emisjon høsten 2018 er det besluttet en egen emisjon rettet mot konsernets ansatte. Ansattemisjonen gjennomføres i januar 2019. Alle ansatte vil få tilbud om å kunne kjøpe egenkapitalbevis for pålydende inntil 125.000 kroner med en rabatt på 20 prosent og en bindingstid på 2 år. Beregnet skattefordel ved kjøp for pålydende 125.000 kroner er beregnet til 4.965 kroner.

Lønnsvilkårene vurderes gjennom årlige prosesser på slutten av året, og eventuelle endringer gis normalt med virkning fra 1. januar påfølgende år. Vurderingene skjer med utgangspunkt i bankens godtgjøringsordning og beskrevne prosesser. Administrerende direktørs vurderinger og forslag til rammer og forutsetninger for endringer for medlemmer i bankens ledergruppe legges frem for Godtgjøringsutvalget for eventuelle innspill og kommentarer før administrerende direktørs beslutning.

Godtgjøringsutvalget får en tilsvarende orientering om de vurderinger som gjøres omkring lønnsvilkår for administrerende direktører i bankens datterselskaper, og har derigjennom anledning til å fremme eventuelle kommentarer før det fattes beslutninger i datterselskapenes styrer. Administrerende direktørs vilkår fastsettes av styret etter innstilling fra Godtgjøringsutvalget.

Administrerende direktør har en avtale om mulig førtidspensjonering fra 62 år. Dersom styret beslutter fratredelse, utbetaler selskapet en årlig førtidspensjon som utgjør 70 prosent av gjeldende fastlønn ved fratredelse. Dersom administrerende direktør ønsker å fratre i perioden fra 62 til 67 år, utbetaler selskapet en årlig førtidspensjon som utgjør 60 prosent av gjeldende fastlønn ved fratredelse. Førtidspensjon under utbetaling, inklusive tidligere reguleringstillegg, skal oppjusteres hvert år 1. mai med den prosentvise økningen i G. Fra 67 til 77 år er det i tillegg til selskapets ordinære innskuddspensjonsordning med maksimal opptjening for inntekter inntil 12 G avtalt en driftspensjon tilsvarende 5,47 ganger folketrygdens Grunnbeløp (G).

4.5 Sentrale risikogrupper

Konsernet eksponeres for en rekke ulike typer risiko hvor de viktigste risikogrupperne er:

- **Kredittrisiko** er risikoen for tap som følge av kunders eller andre motparters manglende evne og/eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser.
- **Konsentrasjonsrisiko** er risikoen for tap som følge av opphopning av eksponeringer mot kunde, bransje og/eller geografiske områder. Brukes også om konsentrasjon mellom risikogrupper.
- **Markedsrisiko** er risikoen for tap som følge av endringer i observerbare markedscurser som renter, aksjekurser og valutakurser.
- **Operasjonell risiko** er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser.
- **Likviditetsrisiko** er risikoen for ikke å være i stand til å innfri forpliktelser eller ikke evne å finansiere eiendeler, herunder ønsket vekst, uten vesentlig økte kostnader.
- **Eierrisiko** er risikoen for at konsernet blir påført et negativt resultat fra eierposter i strategisk eide selskap og/eller må tilføre ny egenkapital til disse selskapene.
- **Forretningsrisiko** er risikoen knyttet til uventede inntekts- og kostnadssvingninger fra andre forhold enn kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko.
- **Omdømmerisiko** er risikoen for svikt i inntjening og kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit i markedet, dvs. hos kunder, motparter, aksjemarkeder og myndigheter.
- **Strategisk risiko** er risikoen for tap som følge av feilslåtte strategiske satsninger.
- **Compliancerisiko** er risikoen for at konsernet pådrar seg offentlige sanksjoner, bøter, økonomisk tap eller svekket omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter eller myndighetsfastsatte retningslinjer.
- **Forretningskikkrisiko** er risikoen for tap av konsesjon, andre offentlige sanksjoner eller straffereaksjoner, omdømmetap eller økonomisk tap som følge av at bankens forretningsmetoder eller de ansattes jobbadferd i vesentlig grad skader kundenes interesser eller markedets integritet.
- **Risikoen for uforsvarlig gjeldsoppbygging** er risikoen for at konsernets soliditet reduseres uforholdsmessig som følge av høy andel fremmedfinansiering og overdreven gjeldsoppbygging.

5 Kredittrisiko

Kredittrisiko er risikoen for tap som følge av kunders eller andre motparters manglende evne og/eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser. Banken påføres kredittrisiko hovedsakelig gjennom utlån til person- og bedriftsmarkedskunder, men også gjennom andre eiendeler som banken holder kapital for. I sistnevnte gruppe faller garantier, ubenyttede trekkrettigheter, rentebærende verdipapirer, egenkapitalposisjoner og interbankplasseringer. Kredittrisiko omfatter også konsentrasjoner som oppstår som følge av store eksponeringer mot enkeltkunder, enkelt næringer, geografiske områder og vekst.

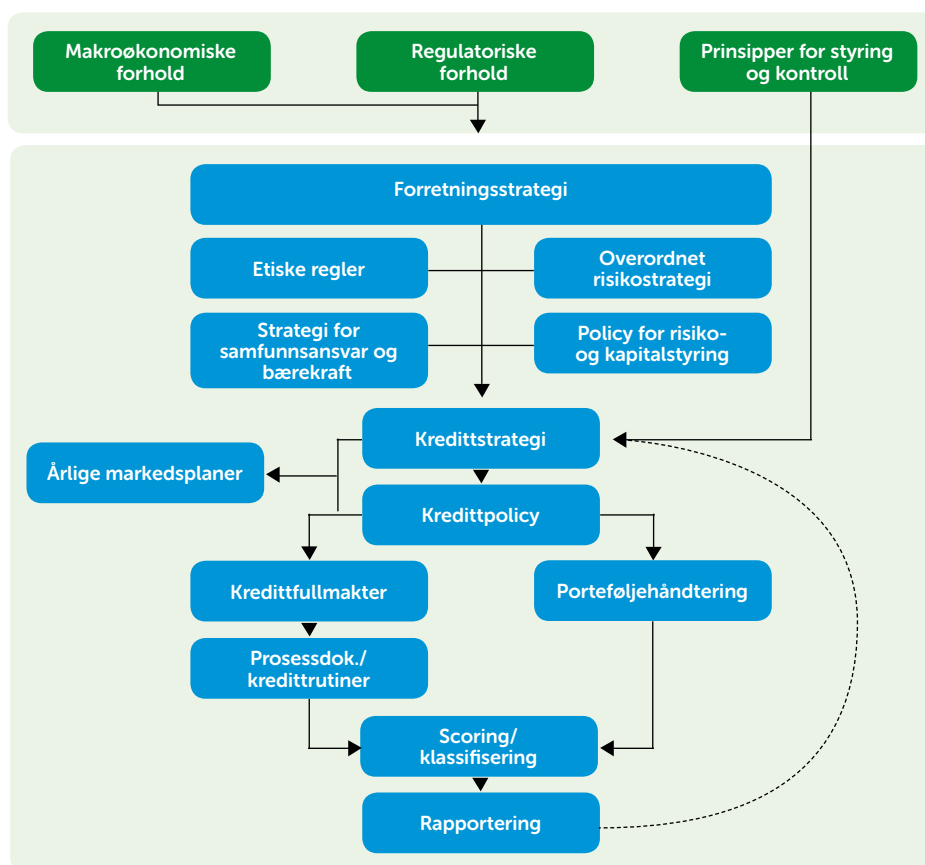
5.1 Styring og kontroll

Styring av kredittrisikoen i konsernet skal gjennomføres i tråd med krav og anbefalinger i:

- Finansforetaksloven.
- CRR-/CRD IV-forskriften.
- Kapitalkravsforskriften.
- Finanstilsynets metodikk for risikobaserte tilsyn.
- Sentrale anbefalinger fra EBA.

Konsernet skal ha en kvalitet i kreditthåndverket og i -porteføljen som bidrar til lave kredittap over tid. Figuren nedenfor viser strategier og prosedyrer som ligger til grunn for konsernets styring og kontroll av kredittrisiko i porteføljene.

Figur 5.1: Rammeverk for styring av kredittrisiko



5.1.1 Kredittstrategi

Kredittstrategien angir overordnede prinsipper for kredittgivning. Gjennom fastsettelse av risikobaserte rammer knyttet til portefølje, delportefølje og enkeltkunde understøttes ønsket risikoprofil. Kredittstrategien danner grunnlaget for rapportering og oppfølging av den løpende risikoeksponeringen. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig.

5.1.2 Kredittpolicy

Kredittpolicyen beskriver ansvars- og rollefordeling, og fastsetter mer detaljerte kriterier for kredittvirksomheten. Policyen beskriver hva som er akseptabelt innenfor gitte områder i kredittvurderingen. Hensikten er å sikre at banken opptrer ensartet og i tråd med eksterne rammebetingelser, herunder lover og regler, og internt fastsatt risikoprofil. Dokumentet fastsettes av styret og revideres ved behov, minimum årlig. Det foreligger separate policydokumenter for personmarkedet og bedriftsmarkedet.

5.1.1 Årlige markeds- og aktivitetsplaner

De årlige markeds- og aktivitetsplanene beskriver hvilke aktiviteter som skal gjennomføres det enkelte år. Disse skal bidra til at de markedsmessige, inntjeningsmessige og risikomessige målsettinger i henhold til bankens strategiplan og risikostراتيجier nås.

5.1.2 Bevilgningsreglement/kredittfullmakter

Styret delegerer kredittfullmakt til administrerende direktør og fastsetter bankens bevilgningsreglement. Kredittfullmaktene er personlige og skal gjenspeile den enkeltes kompetanse. Kredittfullmaktene differensieres etter volum og risiko. Bevilgningsreglementet revideres ved behov, minimum årlig.

5.1.3 Prosessdokumentasjon/kredittrutiner

Dokumentasjonen regulerer ulike forhold knyttet til den løpende kredittgivning og engasjementsoppfølging, herunder rutiner for oppfølging av misligholdte engasjementer, vurdering av nedskrivningsbehov, med videre. Dokumentasjonen utarbeides av kredittsjefer i samråd med forretningsdivisjonene. Dokumentene revideres løpende.

5.1.4 Risikoprising

Konsernet etterstreber riktig prising av kreditt risiko og har etablert prismodeller og kundelønnsomhetsmodeller basert på risikoklassifiseringssystemet.

5.1.5 Validering

Valideringsprosessen har til hensikt å etterprøve kreditt risikomodelle og konsernets IRB-system for å sikre at så vel modeller som etterlevelse og anvendelse av IRB-systemet har god kvalitet over tid. Prosessen og utarbeidelse av nødvendig rapportering gjennomføres av avdeling for risikostyring. Valideringsrapport behandles i risiko- og balansestyringskomiteen før administrerende direktør treffer beslutninger knyttet til relevante forhold som adresseres i

rapporten. Styret orienteres om valideringsarbeidet og de beslutninger som treffes.

5.1.6 Stresstesting

Det gjennomføres periodiske stresstester av kredittporteføljen hvor utviklingen i kredittporteføljene stresses som følge av store, men ikke usannsynlige, negative endringer i rammebetingelser. Resultatet av slike analyser har til hensikt å si noe om i hvilken grad porteføljen eller deler av porteføljen tåler en unormal og kraftig svekkelse av forutsetningene, og således hvordan dette påvirker bankens risikobilde og soliditet.

5.1.7 Oppfølging av kreditt risiko/risikorapportering

Risikoeksponeringen innenfor kredittområdet følges opp ved hjelp av et porteføljestyresystem. Det vektlegges å følge opp risikofordelt portefølje og utviklingen i denne basert på bevegelser mellom risikoklasser, misligholds sannsynlighet, beregningsgrunnlag, konsentrasjonsrisiko og risikojustert avkastning.

Bedriftsmarkeds- og personmarkedsdivisjonene følger opp kreditt risikoen i porteføljen med månedlig frekvens. Kreditt risikoen følges opp basert på gjeldende strategiske rammer og målsetninger, samt om utvikling i porteføljene har ønsket retning. Avdeling for risikostyring følger opp risikoen i kredittporteføljen og rapporterer kvartalsvis til styret og bankens ledergruppe. Basert på overordnet risikostراتيجية er det etablert rammer for når tiltak skal vurderes og iverksettes, samt rammer for risikovilje og evne.

5.2 Kreditt risikomodeller og risikoklassifisering

SpareBank 1 Østlandet og SpareBank 1 Finans Østlandet benytter, sammen med de øvrige bankene og finansieringsselskapene i SpareBank 1-alliansen, felles modeller for beregning av kreditt risiko i innvilgelsesprosessen og på porteføljenivå. Modellene er i hovedsak basert på statistiske beregninger og er inndelt i scorekort for ulike segmenter. Morbanken benytter modellene både i intern rapportering og i kapitaldekningsberegningen. Modellene baserer seg i hovedsak på komponentene i figuren nedenfor.

Internt benyttes det i tillegg en kontantstrømsmodell for beregning av PD ved innvilgelse og oppfølging av foretaksengasjementer innen bransjen næringseiendom utleie. Modellen benyttes også til å beregne verdiesestimater på objektene som skal finansieres. Banken søkte Finanstilsynet i 2018 om å kunne benytte PD-estimatene fra modellen regulatorisk under IRB. Ved godkjenning vil denne modellen erstatte dagens PD modell for BM for foretaksengasjementer innen næringseiendom utleie

Figur 5.2: Risikoklassifiseringssystemet



5.2.1 IRB-systemet

Kapitaldekningsregelverket åpner for at banker kan søke myndighetene om å benytte egne modeller til å beregne kapitalkravet for kredittrisiko. Metoden innebærer at kapitalkravet beregnes på engasjementnivå ut fra sannsynligheten for at kunden misligholder og forventet tapsgrad ved mislighold.

SpareBank 1 Østlandet har tillatelse til å bruke IRB-avansert metode for beregning av kapitalkrav for kredittrisiko for engasjementskategoriene foretak og massemarked. Tidligere Sparebanken Hedmark og Bank 1 Oslo Akershus fikk tillatelse til å benytte IRB grunnleggende metode i henholdsvis februar 2012 og mai 2008, og tillatelse til å benytte IRB-avansert metode for foretak i februar 2015.

Tillatelsen innebærer at morbanken benytter egne modeller for estimering av risikoparameterne som inngår i bankens beregningsgrunnlag etter IRB-metode. For foretaksporte-

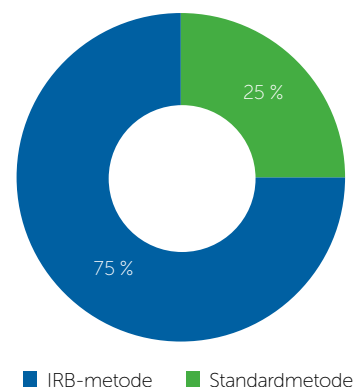
føljen benytter banken i hovedsak IRB-avansert metode. For massemarkedsporteføljen benyttes IRB-metode. Det skiller ikke mellom de ulike IRB-metodene for denne porteføljen. Banken har unntak fra IRB-metode for enkelte engasjement. Dette gjelder for stater/kommuner og institusjoner, hvor det er gitt permanent unntak, samt borettslag og foreninger/lag, hvor konsernet benytter standardmetoden.

For rapportering av kapitaldekning konsolideres porteføljene til de deleide foretakene forholdsmessig basert på det deleide foretakets godkjente metode. Tabellen nedenfor beskriver konsernets metoder for å beregne minimumskravet til ansvarlig kapital for de ulike engasjementskategoriene og porteføljene, mens figuren nedenfor viser fordelingen av porteføljen² mellom IRB- og standardmetode.

Tabell 5.1: Godkjent metode for beregning av minimumskravet til ansvarlig kapital

Selskap	Portefølje	Regulatorisk metode
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Stater/kommuner	Standardmetoden
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Institusjoner	Standardmetoden
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Borettslag, lag og foreninger	Standardmetoden
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Foretak	IRB-Avansert
SpareBank 1 Østlandet - morbank	Massemarked	IRB
SpareBank 1 Finans Østlandet AS	Leasing og salgspant	Standardmetoden
SpareBank 1 Kredittkort AS	Kredittkort	Standardmetoden
SpareBank 1 Boligkreditt AS	Massemarked	IRB
SpareBank 1 Næringskreditt AS	Foretak	Standardmetoden

Figur 5.3: Konsernets kredittportefølje fordelt etter IRB-metode og standardmetode



² Fordelingen er gjort på bakgrunn av netto eksponering på og utenfor balansen per 31. desember 2018

5.2.2 Anvendelse av IRB-systemet

Bruk av IRB-metode stiller strenge krav til estimeringen av risikoparameterne, kompetanse og bruk i virksomheten.

Banken har lang erfaring med bruk av IRB-metode og har en profesjonalisert risikostyring i tråd med kravene etter IRB. IRB-systemet er godt integrert i alle ledd, og benyttes ved innvilgelse og oppfølging av enkeltengasjementer, prising, kapitalallokering og ved utarbeidelse av strategier, risikostrategiske rammer og rapportering.

Modellene som benyttes under IRB er gjenstand for årlig validering for å sikre tilstrekkelige robuste estimater. Modellenes

sammensetning og nivå justeres ved behov i henhold til etablerte rutiner, samt for å sikre at modellenes konjunktur-egenskaper er ivaretatt.

Finanstilsynet gjennomfører årlig tilsyn av bankens anvendelse av IRB-systemet.

5.2.3 Modeller benyttet i regulatorisk IRB-rapportering

I tabellen nedenfor fremkommer hvilke modeller banken benytter i regulatorisk IRB-rapportering ved utgangen av 2018.

Tabell 5.2: Modeller benyttet i regulatorisk IRB-rapportering

Engasjements-kategori	Kundeselement	PD-modell	Scorekort	EAD-modell	LGD-modell
Massemarked - pant i bolig og fast eiendom (SMB og ikke SMB)	Alle personmarkedskunder	PD-modell for PM	Scorekort bolig	EAD PM	LGD PM
	Alle personlig næringsdrivende som i banken er registrert med personnummer				
Øvrige massemarkedskunder (SMB og ikke SMB)	Alle personmarkedskunder		Scorekort øvrig	EAD PM	LGD PM
	Alle personlig næringsdrivende som i banken er registrert med personnummer				
Foretak	Alle foretak, unntatt segmentene nedenfor	PD-modell for BM	Inndeling i bransje-grupper og scorekort	EAD BM	LGD BM
	- Institusjoner og stater	Standardmetoden			
	- Borettslag				
	- Foreninger, lag og organisasjoner				

5.2.3.1 PD-modellen

PD er et uttrykk for hvor sannsynlig det er at en kunde går i mislighold i løpet av neste 12 måneder. Bankens definisjon av mislighold legger til grunn kapitalkravsforskriftens § 10-1 hvor det foreligger mislighold når ett eller flere av følgende kriteriene inntreffer:

- Overtrekk eller restanse over 90 dager, hvor restanse/overtrekk har oversteget 1.000 kroner.
- Gjeldsordning, tvangsakkord, åpning av gjeldsforhandlinger eller melding om offentlig akkord.
- Konkurs, åpning av konkurs eller melding om konkurs.
- Konstatert tap eller individuell nedskrivning/tapsavsetning.

Basert på PD-estimatet tilordnes hver kunde en risikoklasse etter skalaen i tabellen til høyre.

Tabell 5.3: Risikoklasser

PD	Risikoklasse
0,00 – 0,10%	A
0,10 – 0,25 %	B
0,25 – 0,50 %	C
0,50 – 0,75 %	D
0,75 – 1,25 %	E
1,25 – 2,50 %	F
2,50 – 5,00 %	G
5,00 – 10,00 %	H
10,00 % –	I
Misligholdt	J
Nedskrevet	K

Tabellen nedenfor viser hvordan PD-modellen er bygget opp.

Tabell 5.4: Oppbygging av PD-modellen

Engasjements-kategori	Forklarings-variabler	Metode	Historikk og kalibrering	Regulatoriske krav
Foretak	Regnskap Betalingshistorikk og annen adferds-informasjon Bransje Alder	Banken benytter en scorekort-modell basert på regresjonsanalyse, hvor historiske observasjoner benyttes til å predikere sannsynlighet for mislighold. Scorekortene er inndelt i ni bransjevarianter for å hensynta at forklaringsvariablene har ulik betydning for ulike bransjer. I tillegg kan kalibreringsnivået settes ulikt for ulike bransjer for å hensynta ulike historiske misligholdsnivå.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år Ved kalibrering av nivå benyttes en metode lik den myndighetsfastsatte for boliglån, men med andre parameterverdier. På denne måten tar banken hensyn til faktisk historisk misligholdsnivå ved predikering av fremtidig mislighold. Banker benytter inntil 7 års intern historikk ved kalibrering av nivå, i tillegg til å inkludere antatt misligholdsrate i en kraftig lavkonjunkturer. Modellen har et tak på PD for friske kunder, satt til 30 %.	Ingen kunder kan tildeles en PD lavere enn 0,03 %.
Massemarked	Lignings-informasjon Likviditet og gjeld Betalingshistorikk og annen adferds-informasjon Alder	Banken benytter en scorekort-modell basert på regresjonsanalyse, hvor historiske observasjoner benyttes til å predikere sannsynlighet for mislighold. Scorekortene har to varianter; Boliglån og Øvrige lån, hvorav førstnevnte portefølje er den dominerende. Forklaringsvariablene vektet forskjellig i de to variantene. I tillegg kan kalibreringsnivået settes ulikt for å hensynta ulike historiske misligholdsnivå.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år Ved kalibrering av nivå benyttes en myndighetsfastsatt metode som tar hensyn til faktisk misligholdsrate i banken og en antatt misligholdsrate i en kraftig lavkonjunkturer. Modellen har et tak på PD for friske kunder, satt til 40 %.	Ingen boliglåns-kunder kan tildeles en PD lavere enn 0,2 %.

5.2.3.2 EAD-modellen

EAD-modellen estimerer kundens eksponeringen ved mislighold. EAD er eksponeringen på balansen med tillegg av eksponeringen utenfor balansen multiplisert med en konverteringsfaktor. For kreditter angir konverteringsfaktoren hvor stor del av ledig kredittramme som antas trukket opp ved mislighold. For garantier angir konverteringsfaktoren hvor

stor andel av garantien som antas utbetalt ved mislighold. Banker benytter EAD-modellen ved innvilgelse og ved månedlige reklassifiseringer av kundene. EAD-modellen blir også brukt i prisfastsettelse, løpende rapportering og engasjementsoppfølging. Tabellen nedenfor viser hvordan EAD-modellen er bygget opp.

Tabell 5.5: Oppbygging av EAD-modellen

Engasjementskategori	Metode og forklaringsvariabler	Historikk og kalibrering	Regulatoriske krav
Foretak	Modell som tildeler konverteringsfaktor etter kontotype (garanti eller reskontro), scoretype og misligholdssannsynlighet.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år	Nivået på konverteringsfaktoren skal settes slik at det gir et anslag på trekkutnyttelse i økonomiske nedgangstider Konverteringsfaktor for garantier har en myndighetsfastsatt parameter på 100% for lånegarantier og 50% for kontrakts- og andre garantier.
Massemarked	Modell som tildeler konverteringsfaktor etter kontotype (garanti eller reskontro)	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år	Nivået på konverteringsfaktoren skal settes slik at det gir et anslag på trekkutnyttelse i økonomiske nedgangstider. Konverteringsfaktor for garantier har en myndighetsfastsatt parameter på 100% for lånegarantier og 50% for kontrakts- og andre garantier.

5.2.3.3 LGD-modellen

LGD angir hvor stor andel av bankens eksponering mot en kunde som forventes tapt dersom kunden går i mislighold. Banker benytter LGD-modellen ved innvilgelse og ved månedlig reklassifisering av kundene. LGD-modellen blir også brukt i prisfastsettelse, løpende rapportering og engasjementsoppfølging.

Sikkerheter er den dominerende forklaringsvariablen i LGD-modellen. Oppdatert og god kvalitet på sikkerhetenes verdi er derfor avgjørende for kvaliteten i LGD-modellens estimerer. Banker har, sammen med SpareBank 1-alliansen, et rutineverk

for verdsettelse av sikkerheter for å sikre et forsvarlig verdigrunnlag. Rutinene er gjenstand for årlig revisjon og vedlikehold.

LGD-estimatet skal ta hensyn til en framtidig kraftig lavkonjunktur, noe som betyr at sikkerhetenes verdi justeres ned med en reduksjonsfaktor i beregningen av LGD. Bankens reduksjonsfaktorer er godkjent av Finanstilsynet og valideres årlig basert på interne tapsdata.

Ut over sikkerheter benyttes estimerer for tilfrisknings-sannsynlighet, gjenvunnet andel av usikret engasjement og inn-drivelseskostnader for å estimere LGD.

Tabell 5.6: Oppbygging av LGD-modellen

Engasjementskategori	Forklaringsvariabler	Metode	Historikk og kalibrering	Regulatoriske krav
Foretak	Sikkerheter Kundetype EK-andel EAD	Banken benytter en strukturell/definisjonsmodell som estimerer LGD basert på delmodeller. Sikkerheter er den dominerende forklaringsvariabelen.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år LGD kalibreres gjennom parameterverdier i modellen	Banken er pålagt å inkludere en myndighetspålagt sikkerhetsmargin i sine LGD-estimerer.
Massemarked	Sikkerheter Produkt	Banken benytter en strukturell/definisjonsmodell som estimerer LGD basert på delmodeller. Sikkerheter er den dominerende forklaringsvariabelen.	Datagrunnlag for estimering og validering: > 10 år LGD kalibreres gjennom parameterverdier i modellen	For boliglån er det satt et gulv på 20% for LGD på porteføljenivå.

5.2.4 Validering

Modellerte estimater vil alltid være beheftet med en viss usikkerhet. Validering av bankens IRB-modeller er viktig for å sikre at modellenes estimater er i tråd med den faktiske risikoen banken er eksponert for. Usikkerhet i modellestimater søkes kompensert gjennom robuste buffere. Størrelsen på bufferen avhenger av konjunktursensitiviteten i ulike parametre. Eksempelvis skal LGD-estimatene for eiendomsporteføljen være betydelig høyere enn det observerte tapet i en normal til høy konjunktur. Usikkerhet i modellene er også hensyntatt ved ulike sikkerhetsmarginer, som gjør estimatene konservative.

Valideringen representerer en viktig kvalitetssikring av bankens IRB-system. IRB-systemet etterprøves gjennom både kvantitativ- og kvalitativ validering i tråd med kapitalkravforskriftens § 16-2 og § 16-3.

Nedenfor redegjøres for valideringsresultater med data til og med 2017. Valideringsrapporter for 2018 er p.t. ikke styrebehandlet.

Kvantitativ validering er en prosess som sikrer at bankens estimater for PD, KF, EAD og LGD holder tilstrekkelig kvalitet. Den kvantitative valideringsprosessen omfatter en vurdering av:

- Datagrunnlaget som inngår i valideringen.
- Stabilitet i modellens estimater over tid.
- Modellens evne til å rangere kunder.
- Modellens evne til å estimere riktig nivå.

Kvalitativ validering er en prosess som sikrer at modellene er tilpasset bankens porteføljer og at de utgjør en sentral bestanddel av bankens risikostyring og beslutningstaking. IRB-systemet omfatter også de modeller, arbeids- og beslutningsprosesser, kontrollmekanismer, IT-systemer og interne retningslinjer og rutiner som er knyttet til klassifisering og kvantifisering av kredittrisiko ved bruk av IRB-modeller.

Tabellen nedenfor viser de ulike vurderingene i den kvantitative valideringen. Parameterne nevnt ovenfor inngår i beregning av forventet tap, heretter kalt EL som er en forkortelse for Expected Loss, og banken validerer dette estimatet ved å se på forventet tap mot faktisk tap i perioden.

Tabell 5.7: Vurderinger i valideringen

	Egnethet og stabilitet	Rangeringsevne	Nivå
PD	Valideringen undersøker om populasjonen modellen anvendes på er tilnærmet lik modellens estimeringsgrunnlag. Dette ivaretas gjennom statistiske tester og kvalitative vurderinger av datagrunnlaget.	Tester modellens evne til å rangere kundene etter risiko. Til dette benytter banken både migrasjonsmatriser og statistiske analyser som for eksempel AUC.	Kontrollerer at estimert nivå er robust, målt mot faktiske observasjoner av misligholdsraten. For å definere hva som er tilstrekkelig høyt beregnes et langsiktig utfall, basert på inntil syv års misligholds-historikk, og en antatt misligholdsrate i en lavkonjunktur.
EAD (KF)	Det gjennomføres en vurdering av om modellen er tilpasset kundegrunnlaget.	Tester modellens evne til å skille mellom kunder med høy KF og de med lav KF.	Gjennom valideringen kontrollerer vi at estimert nivå er robust, målt mot faktiske observasjoner ved mislighold.
LGD	Det gjennomføres en vurdering av om modellen kan anvendes på kundegrunnlaget.	Tester om LGD-modellen klarer å skille mellom misligholdskunder med høy tapsgrad fra de med lav tapsgrad, målt mot faktiske observasjoner.	Estimerte verdier måles mot bankens historisk observerte verdier. Vurdering av om LGD-modellens estimater er tilstrekkelig høye må ta hensyn til at estimert LGD skal være kalibrert mot en lavkonjunktur.

5.2.4.1 Roller i valideringen

Det er viktig at valideringen av kredittmodellene skjer med tilstrekkelig grad av uavhengighet. Uavhengighet oppnås gjennom følgende sentrale roller:

- Enheten som er ansvarlig for å utvikle kredittmodellen.
- Enheten som har ansvaret for validering av modellene og anvendelsen av disse.
- Internrevisjon.

SpareBank 1-alliansens kompetansesenter for kredittmodeller, heretter kalt KFK, utvikler nye modeller og videreutvikler eksisterende modeller på oppdrag fra, og i samarbeid med, bankene. I tillegg bidrar KFK med faglig input til den kvantitative valideringen.

SpareBank 1 Østlandet, ved avdeling for risikostyring, har ansvaret for bankens kvalitative- og kvantitative validering. Banken utarbeider årlig en valideringsrapport som inkluderer alle modeller, porteføljer og delparametere. Her vurderes hver modell innenfor områdene egnethet, rangeringsevne og nivå. Det gjøres analyser på delporteføljer, for eksempel bransjer. Rapporten, som også omhandler kvalitativ validering, behandles av bankens risiko- og balansestyringskomite før den legges frem for styret.

I tillegg overvåkes utvikling i estimater og observasjoner løpende for å overvåke modellenes prestasjoner. Det gjennomføres analyser som har til hensikt å gi et tidlig varsel dersom en modell skulle tendere mot svakere prestasjoner, enten dette skyldes at modellen ikke lenger egner seg for den aktuelle

porteføljen, om rangeringsevnen skulle avta, eller om estimatene avviker for mye fra de faktiske observasjonene.

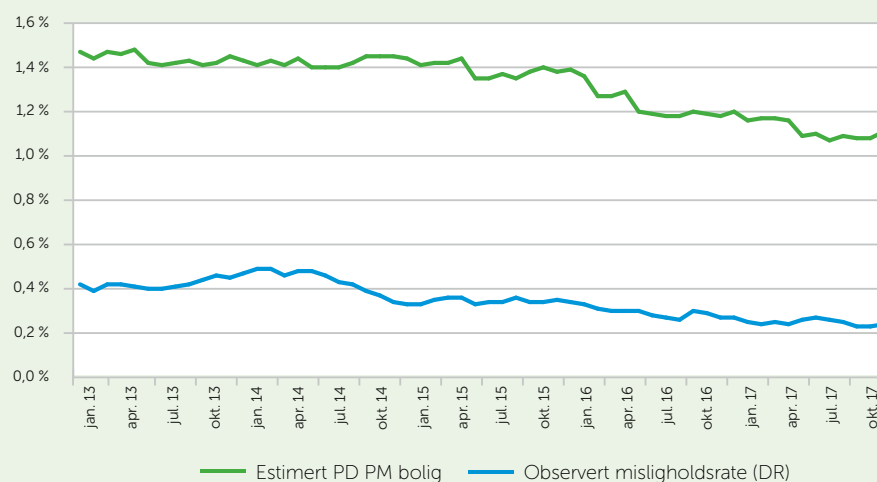
Internrevisjonen gjennomfører minimum årlig revisjoner for å sikre at IRB-systemet brukes og etterlevs i henhold til gjeldende regelverk og vilkårene i IRB-godkjenningen. Formålet med revisjonen er å gi styret og ledelsen en uavhengig og nøytral vurdering av valideringen av IRB-systemet og om systemet er godt integrert i banken og utgjør en sentral bestanddel av bankens risikostyrings- og beslutningsprosess.

5.2.4.2 Estimert og observert PD – nivå

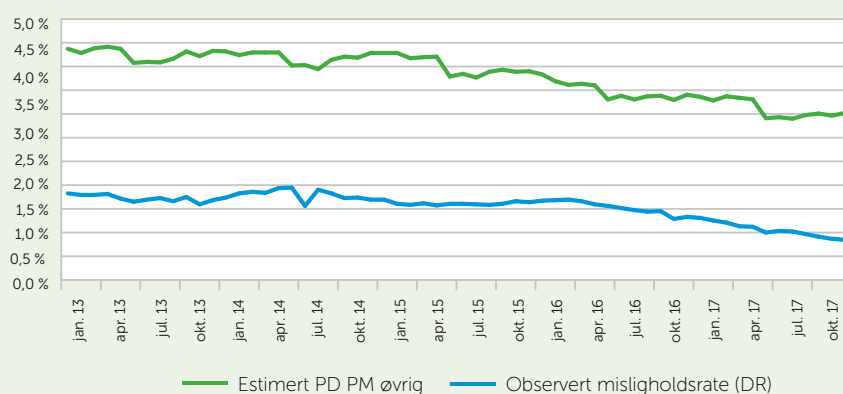
Figurene nedenfor viser rullerende faktisk observert gjennomsnittlig misligholdsrate, heretter kalt DR som er en forkortelse for Default Rate, hver måned mot estimert PD ved inngangen til valideringsperioden. Kategorisering i henholdsvis personmarked og bedriftsmarked gjøres i denne sammenheng på bakgrunn av scoringsmodell og ikke regulatorisk kategorisering.

Modellestimatene er en kombinasjon av stabile- og forventningsrette estimater. Dette skyldes at modellen bruker forklaringsvariabler som dels raskt fanger opp endringer i en kundes økonomiske situasjon, som for eksempel betalingsanmerkninger, og andre forklaringsvariabler som endres periodevis, for eksempel regnskaps- eller ligningsinformasjon. Dette resulterer i at faktisk observert DR ofte avviker fra estimert PD. I tillegg spiller kalibreringen av estimatene inn ved at det i kalibreringsmetodikken er tillagt et element for å justere mot mislighold i alvorlig lavkonjunktur.

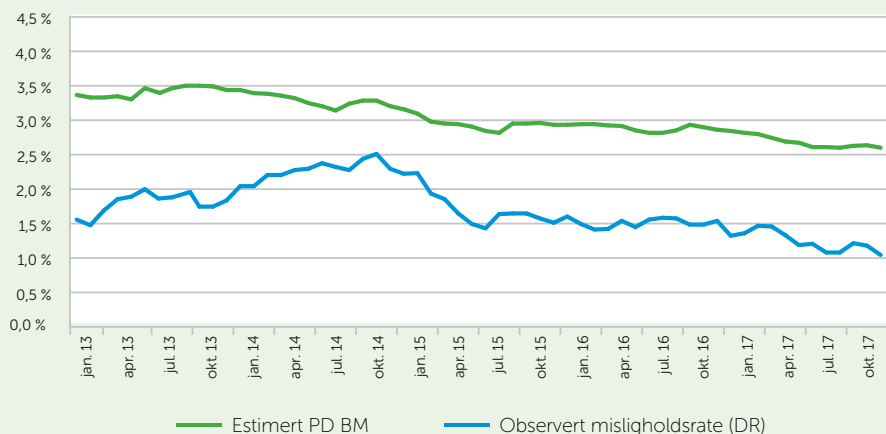
Figur 5.4: Estimert regulatorisk PD mot faktisk observert DR for personmarkedskunder med pant i bolig



Figur 5.5: Estimert regulatorisk PD mot faktisk observert DR for personmarkedskunder øvrig



Figur 5.6: Estimert regulatorisk PD mot faktisk observert DR for bedriftsmarkedskunder

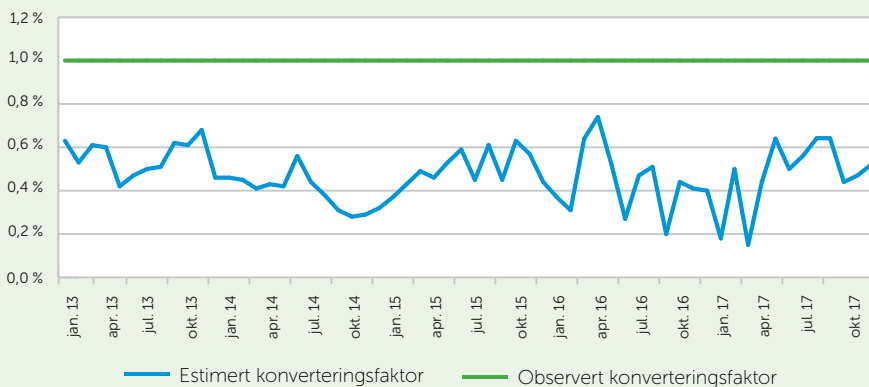


5.2.4.3 Estimert og observert EAD – nivå

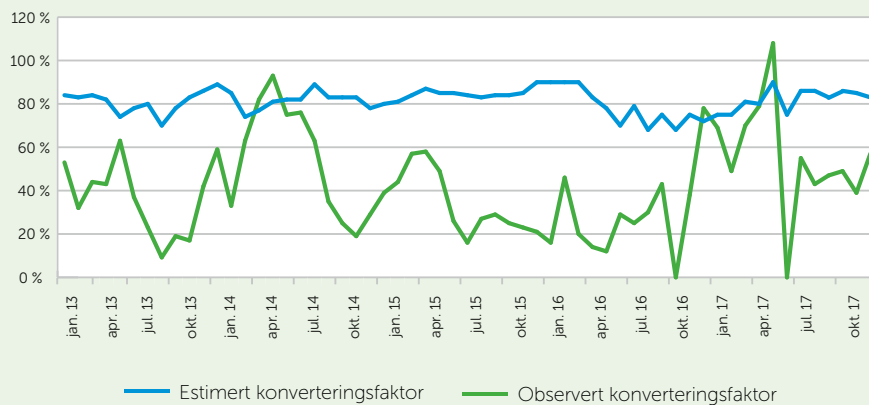
Ubenyttede rammer for personmarkeds kunder med pant i bolig har en KF på 1, hvilket innebærer at det legges til grunn full rammeutnyttelse på misligholdstidspunktet. For bedrifts-

markeds kunder benyttes en KF som varierer mellom 60 og 90 prosent, avhengig av kundens PD. KF for garantier er myndighetsfastsatt til 100 prosent for lånegarantier og 50 prosent for kontrakts- og andre garantier.

Figur 5.7: Estimert og faktisk observert KF for personmarkeds kunder med reskontro



Figur 5.8: Estimert og faktisk observert KF for bedriftsmarkedskunder med reskontro



5.2.4.4 Estimert og observert LGD – nivå

Valideringen tar utgangspunkt i LGD-nivået til misligholdte engasjement og ser dette nivået mot faktisk observert tap justert for engasjement som er blitt friske i perioden. For foretaksporteføljen benyttes LGD-modell for bedriftsmarkedskunder. Tabellen nedenfor viser at det benyttes syv klas-

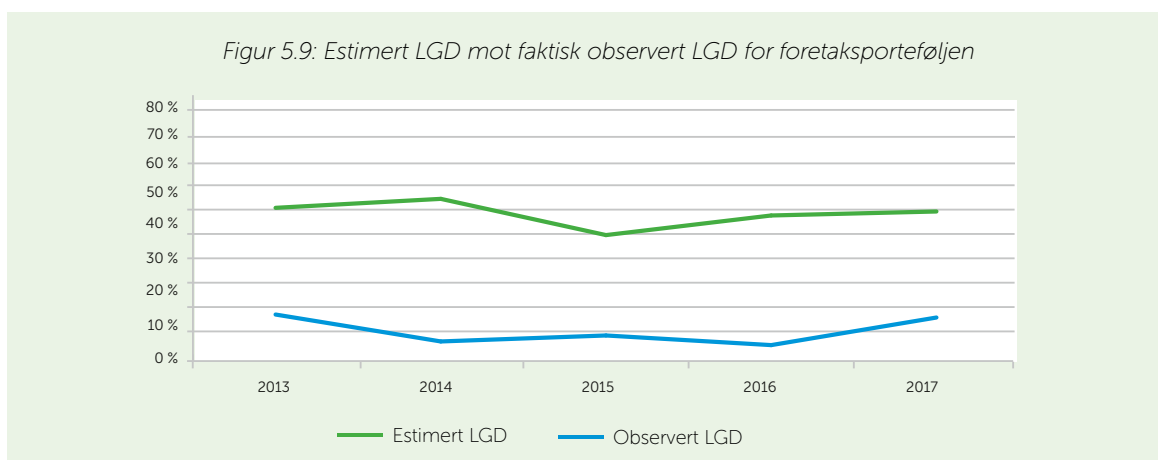
ser for klassifisering av engasjementer i henhold til LGD. Klasse 1 gjelder for kunder med LGD på 10 prosent eller lavere. Dette er kunder med svært god sikkerhetsdekning etter at sikkerhetsverdiene er nedjustert med gjeldende reduksjonsfaktorer. Tilsvarende gir økende LGD-klasse fallende sikkerhetsdekning.

Tabell 5.8: LGD-klasser

LGD-klasse	Intervaller for verdi av LGD
1	0-10
2	<10-20
3	<20-30
4	<30-40
5	<40-50
6	<50-60
7	> 60

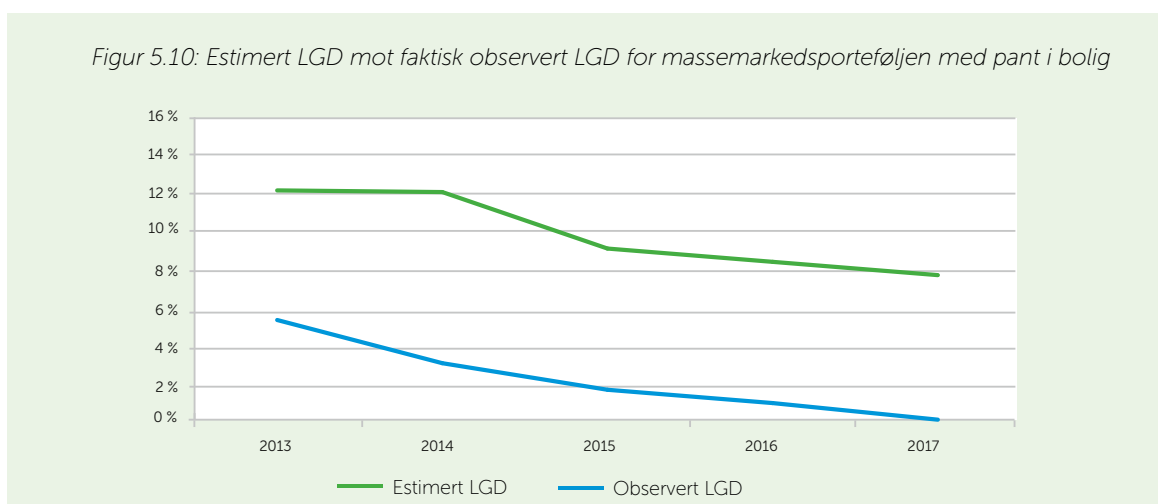
For foretaksporteføljen, som fremgår av figuren nedenfor, fremgår EAD-vektede estimerte- og faktisk observert

LGD-nivåer, hvor sikkerhetsmarginer er inkludert i LGD-estimatene.



For massemarkedsporteføljen er de estimerte og de faktisk observert LGD-nivåene på samme måte EAD-vektet. Figuren nedenfor viser de faktisk observert og de estimerte

LGD-nivåene for engasjement med pant i bolig, før justering mot Finanstilsynets referansemodell.



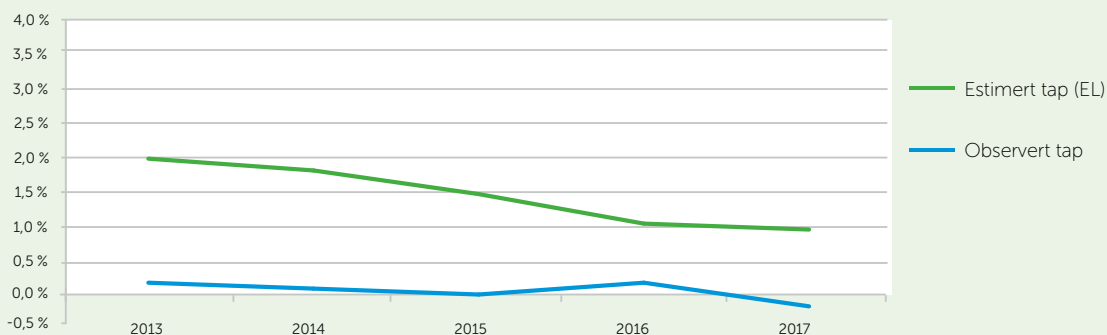
Figurene viser at de estimerte LGD-nivåene er gjennomgående vesentlig høyere enn faktisk observert LGD gjennom hele perioden. Marginen mellom faktisk observert LGD og estimert LGD vurderes robust i forhold til å hensynta en kraftig lavkonjunktur.

utgangen av året. Det er store marginer mellom estimerte og observerte verdier for EL. Dette kommer av konservative estimater i underliggende modeller. Konsernet har hatt lave tap på utlån de seneste årene - mye grunnet liten eksponering mot næringer som har vært hardt rammet av oljedturen, godt kreditthåndverk og robust oppfølging av misligholdte og tapsutsatt engasjementer.

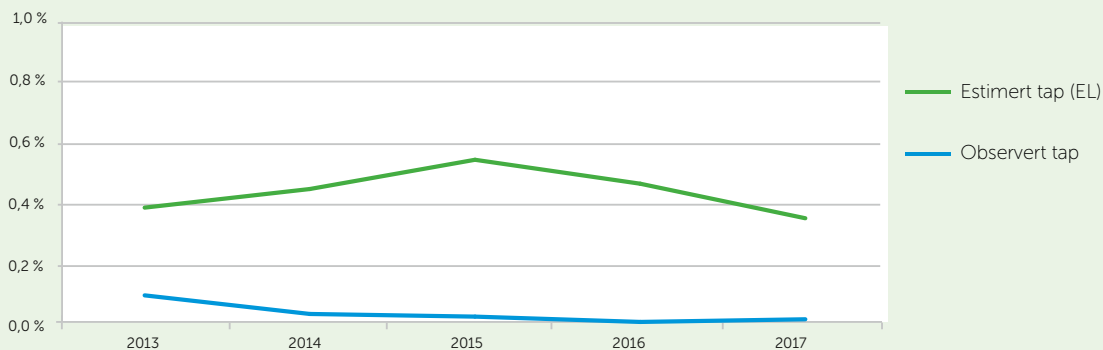
5.2.4.5 Estimert og observert EL – nivå

Figurene nedenfor viser EL i prosent av EAD ved inngangen til året mot observerte bokførte tap i prosent av EAD ved

Figur 5.11: Estimert regulatorisk EL mot faktisk observert EL for foretaksporføljen



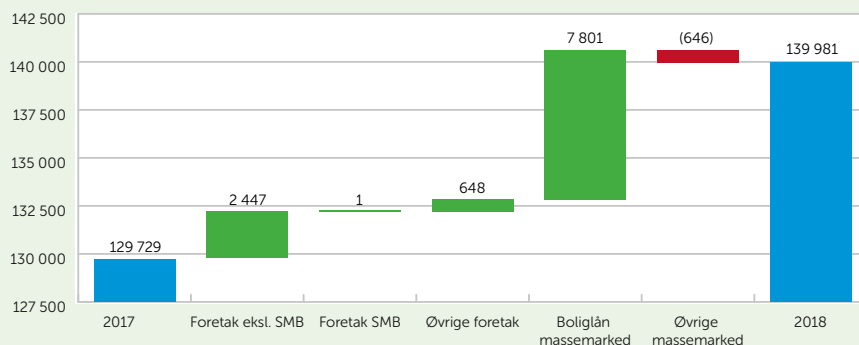
Figur 5.12: Estimert regulatorisk EL mot faktisk observert EL for massemarkedsporteføljen



5.3 Porteføljefinformasjon

Tabellen under viser vekst i IRB-porteføljen i 2018.

Figur 5.13: Dekomponering av utlånsvækst for IRB-porteføljen³



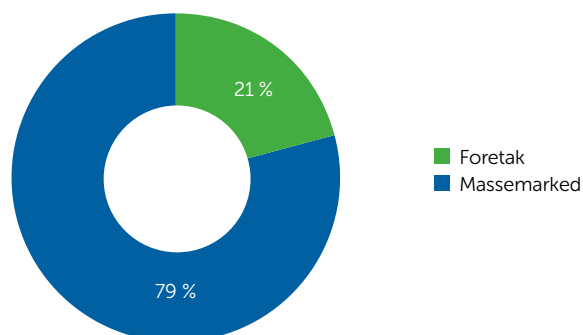
³Fordelingen er gjort på bakgrunn av netto eksponering på og utenfor balansen per 31. desember 2018.

Av kapitaldekningskonsernets konsoliderte kredittportefølje benyttes IRB-metoden på 75 prosent av totalporteføljen med tilhørende modeller som redegjort for tidligere. Denne fordelingen er lik som forrige år.

Konsernets IRB-portefølje består av 79,5 prosent massemarkeds-kunder og 20,5 prosent foretakskunder målt i netto

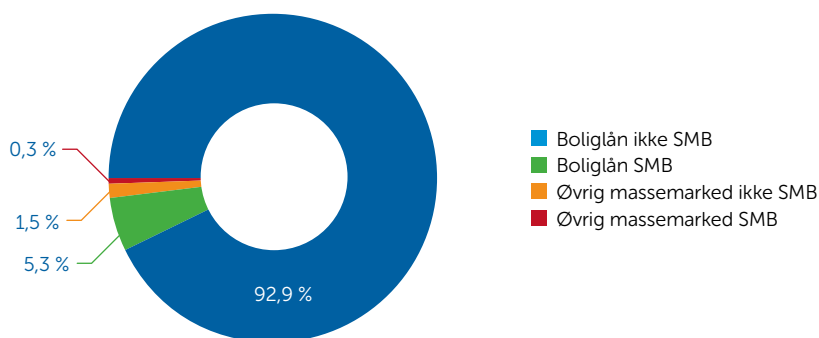
eksponering på og utenfor balansen. SpareBank 1 Boligkreditt AS konsolideres forholdsmessig og utgjør 38,1 prosent av IRB-porteføljen massemarked. Figuren nedenfor viser fordelingen av IRB-porteføljen på henholdsvis massemarked og foretak.

Figur 5.14: Konsernets IRB-portefølje

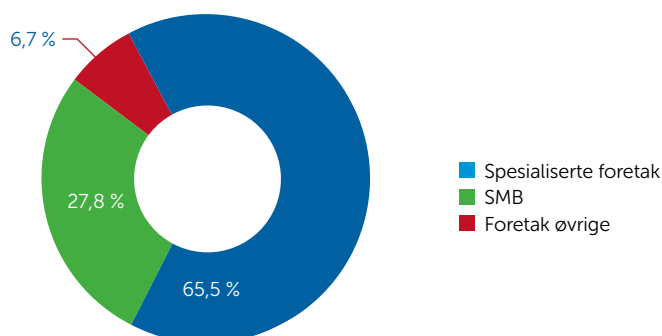


Figurene nedenfor viser nedbrytning innenfor massemarkedsporteføljen og foretaksporteføljen.

Figur 5.15: Nedbrytning av massemarkedsporteføljen



Figur 5.16: Nedbrytning av foretaksporteføljen



Massemarkedsporteføljen er hovedsakelig eksponert mot boliglån. Det er også en andel kategorisert under eiendomsengasjementer mot små og mellomstore bedrifter (SMB). Foretaksporføljen har den største andelen klassifisert som spesialiserte foretak. Denne kategoriseringen består i hovedsak av kunder innen næringseiendom utleie, som er den største enkeltbransjen konsernet er eksponert mot på foretakssiden, se figur 5.21.

5.3.1 Boliglånsporteføljen

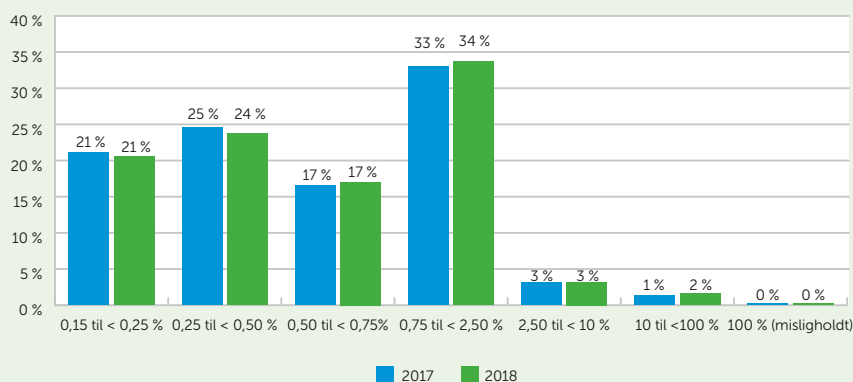
Konsernets boliglånsportefølje utgjør 98,2 prosent av konsernets IRB-portefølje for massemarked.

Nedenfor er IRB-porteføljen i boliglån fordelt i risikogrupper etter ulike intervaller av PD:

- **Lav:** PD 0,00 – 0,75 %.
- **Middels:** PD 0,75 – 5,00 %.
- **Høy:** PD over 5,00 %.
- **Misligholdt og nedskrevet:** Misligholdte og engasjementer med tapsnedskrivninger.

Figuren nedenfor viser at boliglånsporteføljen i hovedsak ligger i de lavere risikogruppene.

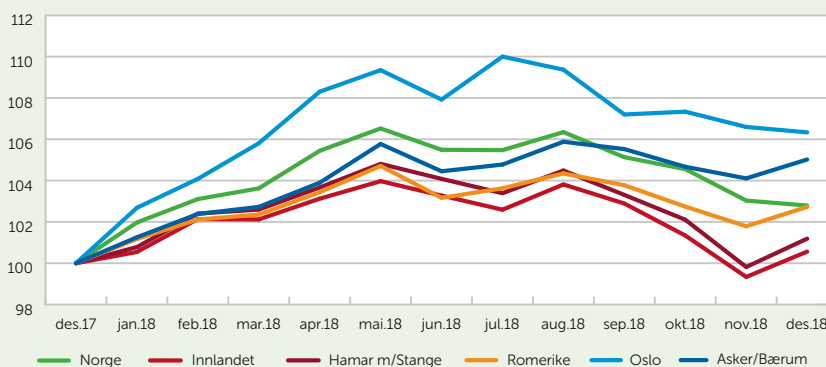
Figur 5.17: Boliglånsporteføljen fordelt på PD-Intervaller



Lave renter og et stort etterspørselsoverskudd i markedet har drevet boligprisene på østlandsområdet de seneste årene. Prisene økte spesielt kraftig i Oslo-området, men også innlandet har opplevd et press på boligprisene de seneste årene. I 2017 opplevde spesielt Oslo en korreksjon i prisene, mens prisenivået på innlandet i større grad har flatet ut.

Gjennom 2018 har boligprisene hatt en moderat positiv utvikling. Størst vekst ser vi fortsatt i det sentrale Oslo/ Akershus-området, mens innlandet ligger mer flatt på årsbasis. Figur 5.18 viser indeksert utvikling i 2018 i bankens markedsområder⁴.

Figur 5.18: Indeksert boligprisutvikling i bankens markedsområder

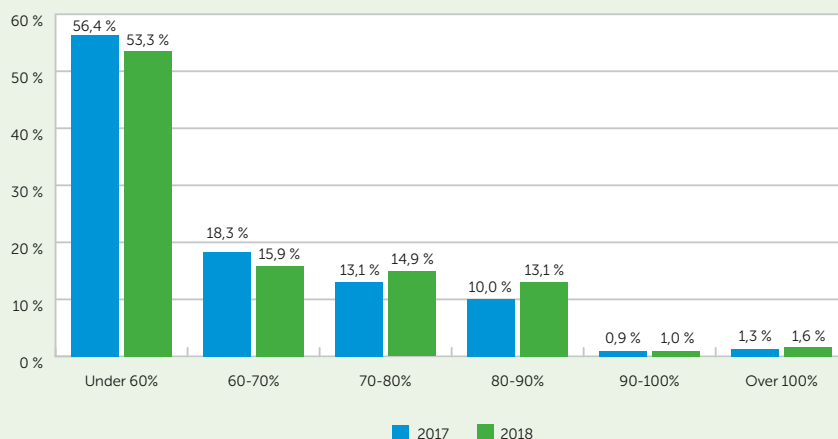


⁴ Kilde: Prisstatistikk fra Eiendom Norge, FINN og Eiendomsverdi AS.

Belåningsgraden, heretter kalt LTV som er en forkortelse for Loan to value, til boliglånporteføljen viser ved årsslutt et

vektet gjennomsnitt på 58,3 prosent mot 56,9 prosent i desember 2017.

Figur 5.19: Belåningsgrad etter LTV-gruppe



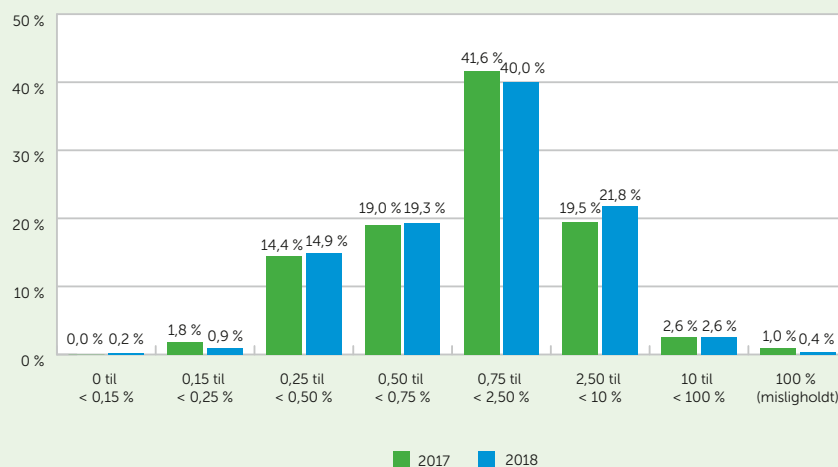
Belåningsgraden beregnes ut ifra balanseført eksponering per konto, hensyntatt foranstående gjeld og andre lån med sikkerhet i samme objekt, og hele eksponeringen legges i den LTV-gruppen som eksponeringen er innenfor. Deretter beregnes hver LTV-gruppens andel av porteføljens samlede eksponering. For andelsboliger er også fellesgjeld hensyntatt.

Den største andelen av konsernets boliglånportefølje ligger i gruppen med under 60 prosent belåning, se figur 5.19.

5.3.2 Foretaksporteføljen

Figuren nedenfor viser foretaksporteføljen fordelt på samme PD-intervaller som for boliglån. Porteføljen holder en lav til middels risikoprofil.

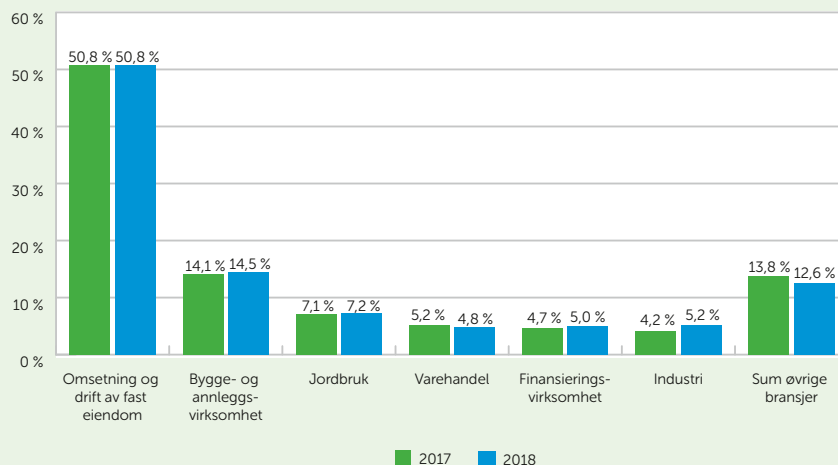
Figur 5.20: Foretaksporteføljen fordelt på regulatoriske PD-intervaller



Den største enkeltbransjen i foretaksporteføljen er «omsetning og drift av fast eiendom», som utgjør omlag 51 prosent

av foretaksporteføljens nettoeksponering.

Figur 5.21: Foretaksporteføljen fordelt på bransjer



5.3.3 Næringseiendom

Banken har god erfaring med næringseiendom på Østlandet og har historisk hatt den største andelen av sin eksponering mot denne bransjen. Ved engasjementsinngåelse og -oppfølging benytter banken en kontantstrømsmodell med tilhørende rutiner for å beregne engasjementenes misligholds-sannsynlighet. Modellen har innebygget egne yield-matriser som sees sammen med eiendommens nettokontantstrøm for å sette verdiestimer på objektene som finansieres.

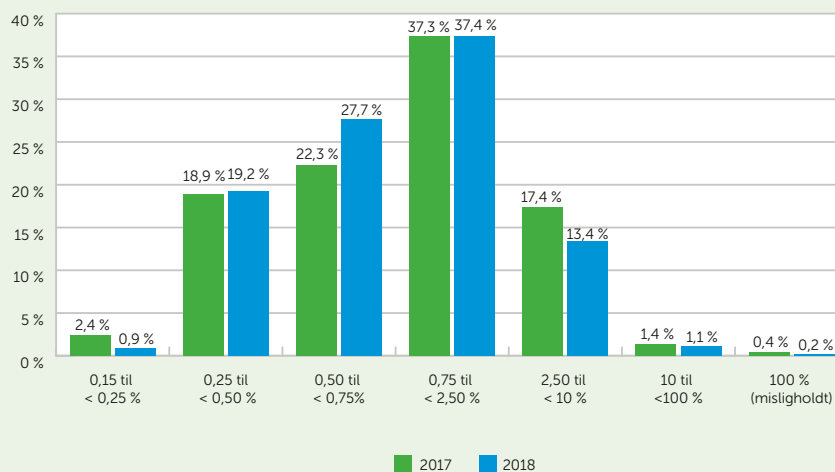
Ved innvilgelse og oppfølging gjennomgås byggenes kontantstrøm, det gjennomføres scoring av leietakerne og eiendommens beskaffenhet vurderes som grunnlag for bankens samlede vurdering av risiko og lønnsomhet. På denne måten har banken god oversikt over og et godt vurderingsgrunnlag for risikodriverne som ligger til grunn for kundens evne til å betjene

gjeld. Samtidig har banken god oversikt over indirekte risikoer banken er eksponert mot.

Det observeres fortsatt moderat oppgang i leiepriser i Oslo, samtidig som kontorledigheten viser en fallende trend. Denne utviklingen gir fortsatt positiv utvikling i prisenivået i Oslo. Regionalt i Norge observerer vi en mer sprikende utvikling og noe større forskjeller.

Banken vurderer årlig yield-matrisene som benyttes ved verdsetting av næringseiendom, og, validerer verdiestimatene mot faktiske transaksjoner. Estimatenes gjennomgående konservative i basert på denne vurderingen.

Figur 5.22: Næringseiendomsporteføljen fordelt på regulatoriske PD-intervaller



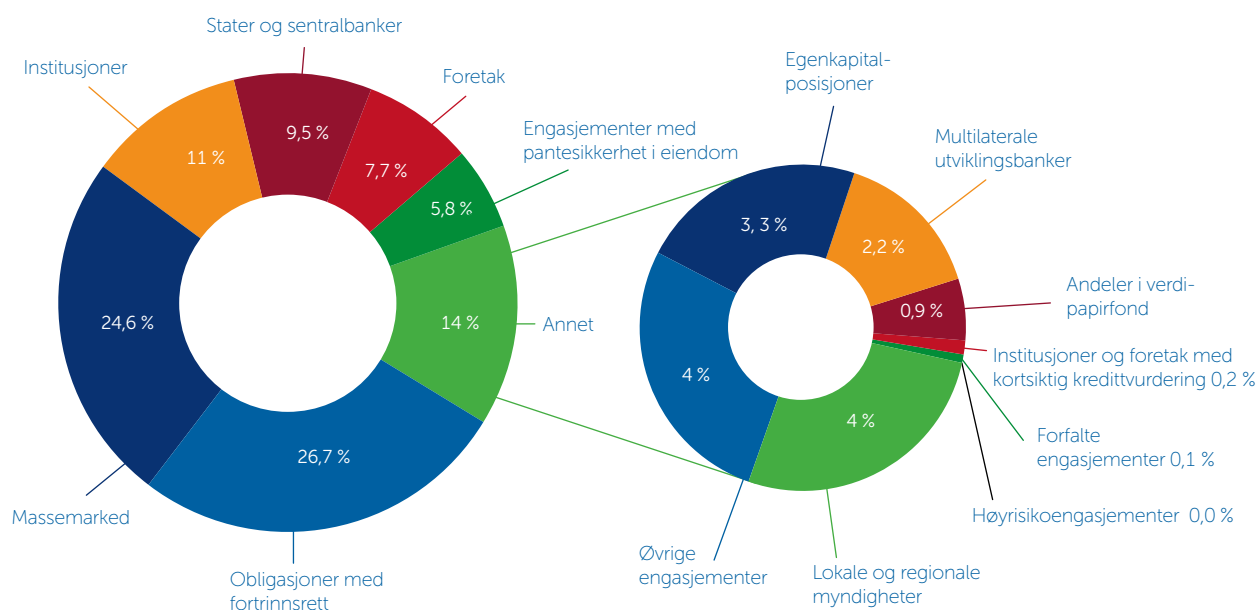
5.4 Porteføljeinformasjon standardmetodeporteføljen

Kredittporteføljene som ikke er omfattet av IRB-metoden rapporteres etter standardmetoden. Av kapitaldekningskonsernets konsoliderte kredittportefølje utgjør standardporteføljen 25 prosent. Fordelingen er gjort på bakgrunn av netto engasjementsbeløp på- og utenfor balansen per 31. desember 2018.

Standardmetodeporteføljen består av morbankens egne utlån, der banken har fått permanent- eller midlertidig unntak for bruk av IRB-metoden, samtidig er kredittporteføljene i deleide selskap som benytter standardmetoden forholdsmessig konsoliderte.

Rentebærende verdipapirer, egenkapitalposisjoner og interbankplasseringer omfattes også av standardmetoden.

Figur 5.23: Konsernets standardmetodeportefølje



5.5 Sikkerheter

Sikkerheter benyttes for å redusere risikoen i kredittporteføljene. Den vanligste formen for sikkerhet er pant i fast eiendom, men også pant i varelager, garantier og kausjoner stilt av privatpersoner, foretak, stat/kommune, garantiinstitutter eller banker benyttes.

Tabell 5.9: Mest brukte sikkerhetstyper

Sikkerhetstype	Personmarked	Bedriftsmarked
Fast eiendom	x	x
Tomter	x	x
Verdipapirer	x	x
Kausjoner	x	x
Driftstilbehør		x
Motorvogn/annleggsmidler		x
Varelager		x
Kundefordringer		x
Innskudd	x	x

5.5.1 Verdsetting av sikkerheter

Bankene i SpareBank 1 -alliansen benytter i all hovedsak de samme rutiner og retningslinjer for fastsettelse av sikkerhetenes verdi. Retningslinjene er førende for hvilke vurderingskriterier som skal legges til grunn, med hvilken frekvens sikkerhetsverdiene skal oppdateres, samt bruk av reduksjonsfaktorer.

Markedsverdien for boligeiendom fastsettes ved å benytte kjøpesum i henhold til kontrakt, meglertakst/takst eller verdiestimer fra Eiendomsverdi. For næringsseiendom legger konsernet i de fleste tilfeller nåverdien av forventet netto kontantstrøm tilknyttet eiendommen til grunn. Verdi-grunlaget beregnes ved å hensynta løpende leiekontrakter, kostnader og yield. Sistnevnte tar hensyn til beliggenhet, alternativ brukspotensiale, varighet på leiekontrakter, standard, soliditet, regulering og risikofri rente.

Antatt markedsverdi for boligeiendom blir oppdatert minimum hvert andre år. Verdien for næringsseiendom oppdateres hyppigere.

For foretaksporføljen gjennomfører banken minimum årlig vurdering av sikkerhetenes verdigrunnlag, enten gjennom

årlig engasjementsgjennomgang, innvilgelse eller ved automatiske oppdateringer.

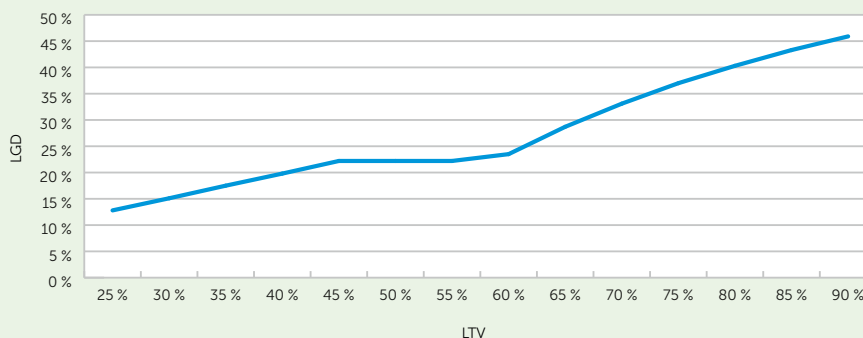
5.5.2 Sikkerhetenes innvirkning på kapitaldekningen etter IRB

Sikkerheter er den vesentligste forklaringsfaktoren i bankens LGD-modell, hvor estimatene benyttes ved beregning av konsernets beregningsgrunnlag. Før en kan beregne LGD-estimatene reduseres sikkerhetenes verdi med en reduksjonsfaktor, som varierer med type sikkerhetsobjekt, for å finne sikkerhetens realisasjonsverdi. Realisasjonsverdien som fremkommer er estimatet for sikkerhetenes verdi i en kraftig lavkonjunktur. Nedjusteringene valideres årlig.

Regulatorisk beregning av LGD for boliglån settes ut ifra egne estimer opp imot Finanstilsynets referansemodell hvor LTV er en viktig forklaringsfaktor. Regulatorisk hensyntas også minimumsgulv på 20 prosent på konsolidert portefølje.

For foretak med sikkerhet i næringsseiendom kan forholdet mellom regulatorisk LGD og LTV illustreres som vist i figuren nedenfor.

Figur 5.24: Regulatorisk LGD og LTV



5.6 Nedskrivninger og mislighold

5.6.1 Tapsnedskrivning utlån

Tap på utlån beregnes basert på forventet kredittap etter den generelle modellen for nedskrivninger av finansielle eiendeler i IFRS 9. Målingen av nedskrivningen for forventet tap avhenger av om kredittrisikoen har økt vesentlig siden første gangs balanseføring. Kredittforverringen måles ved utviklingen i økonomisk PD.

Tapsanslag lages kvartalsvis, og bygger på data med historikk over konto- og kundedata for hele kredittporteføljen.

Tapsestimatene blir beregnet basert på henholdsvis 12 måneders og livslang sannsynlighet for mislighold, tap ved mislighold og eksponering ved mislighold.

I tråd med IFRS 9 grupperes utlånene i tre trinn.

Trinn 1: Dette er startpunkt for alle utlån omfattet av den generelle tapsmodellen. Alle eiendeler som ikke har vesentlig høyere kredittrisiko enn ved første gangs innregning får beregnet en tapskostnad lik 12 måneders forventet tap.

Trinn 2: I trinn 2 finnes utlån som har hatt en vesentlig økning i kredittrisiko siden første gangs innregning, men hvor det ikke er objektive bevis på tap. For disse eiendelene blir det beregnet en tapskostnad lik forventet tap over levetiden. I denne gruppen inngår kontoer med vesentlig grad av kredittforverring, men som på balansedato tilhører kunder som er klassifisert som friske.

Trinn 3: I trinn 3 finnes utlån som har hatt en vesentlig økning i kredittrisiko siden innvilgelse og hvor det er objektive

bevis på tap på balansedato. For disse eiendelene avsettes det for forventet tap over levetiden. Dette er eiendeler som under regelverk før 1. januar 2018 ble definert som misligholdte/tapsutsatte eller individuelt nedskrevne.

5.6.2 Individuell nedskrivning

Individuell nedskrivning for tap på enkeltengasjementer foretas når objektive bevis på mislighold utløser et verdifall for konsernet. Konsernets definisjon av mislighold er derfor sentralt i prosessen

Konsernets definisjon av mislighold legger til grunn kapitalkravforskriftens § 10-1 hvor mislighold anses når ett eller flere av følgende kriterier inntreffer:

- Overtrekk eller restanse over 90 dager, hvor restanse/overtrekk har oversteget 1.000 kroner.
- Gjeldsordning, tvangsakkord, åpning av gjeldsforhandlinger eller melding om offentlig akkord.
- Konkurs, åpning av konkurs eller melding om konkurs.
- Konstatert tap eller individuell nedskrivning/tapsavsetning.

Individuell nedskrivning utgjør forskjellen mellom engasjementets bokførte verdi og nåverdien av neddiskontert kontantstrøm basert på effektiv rente på tidspunktet for første gangs beregning av individuell nedskrivning. Nedskrivning innebærer at engasjementet gis høyeste risikoklasse.

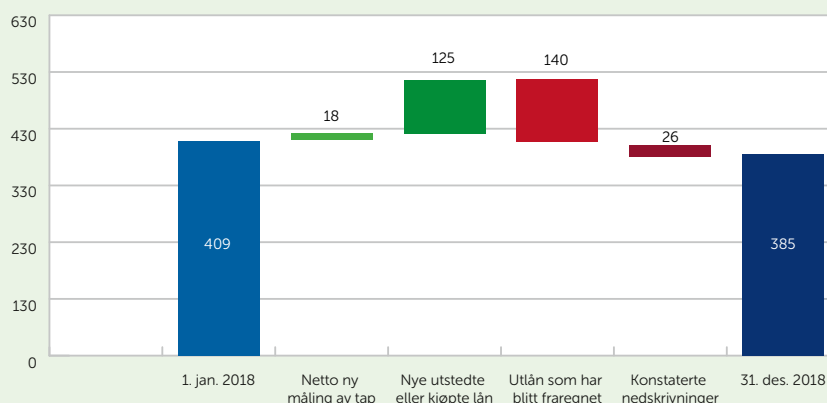
Det legges vekt på konkret tiltaksorientering og forsiktighet i verdiestimering som grunnlag for realisasjon av pantesikkerheter. Basert på vesentlighetsvurderinger foretas oppdatering av kontantstrømmen minimum en gang i året.

Individuelle nedskrivninger reduserer engasjementenes regnskapsførte verdi i balansen og periodens endringer i vurdert verdi resultatføres som tap på utlån og garantier.

5.6.3 Utvikling i misligholdte og nedskrevne lån

Figuren nedenfor viser utviklingen i IFRS konsernets tapsnedskrivninger. Tapsnedskrivninger etter IFRS 9 ble implementert fra og med 1. januar 2018. Derfor vil inngående balanse per 1. januar 2018 avvike fra utgående balanse per 31. desember 2017.

Figur 5.25: Utvikling i IFRS-konsernets tapsnedskrivninger



Tabellen nedenfor viser IFRS-konsernets tapskostnad siste år.

Tabell 5.10: Resultatførte verdiendringer/tap i perioden

Netto resultatført tap	2018
Endringer i tapsnedskrivninger	27
Amortisering tap	-0,3
Konst. tap utlån og gar. m/tidl. nedskrivning	-25
Konst. tap utlån og gar. u/tidl. nedskrivning	-49
Inngang på tidl. perioders konstaterte tap	12
Periodens tapskostnad	-35

Tabellen nedenfor viser avsetninger i forhold til misligholdte og tapsutsatte engasjement.

Tabell 5.11: Misligholdte og nedskrevne engasjementer

Misligholdte (over 90 dager) og tapsutsatte engasjement	2018	2017	2016
Misligholdte engasjement (over 90 dager)	314	287	233
Individuelle nedskrivninger på misligholdte engasjement	50	42	54
Netto misligholdte engasjement	264	244	179
Avsetningsgrad	16 %	15 %	23 %
Øvrige tapsutsatte engasjement	134	254	272
Individuelle nedskrivninger på øvrige tapsutsatte	43	104	101
Netto andre tapsutsatte	91	151	171
Avsetningsgrad	32 %	41 %	37 %
Avsetningsgrad totalt	21 %	27 %	31 %

Omfanget av engasjementer som er misligholdt, men ikke individuelt nedskrevet fremkommer av tabellen ovenfor med en total avsetningsgrad på 16 prosent. De resterende misligholdte engasjementene er vurdert, men per 31. desember 2018 foreligger det ingen objektive bevis for verdifall.

Engasjementer kan også anses som tapsutsatt uten at engasjementet er misligholdt. Øvrige tapsutsatte engasjementer er merket med en tapshendelse hvor objektive forhold tilsier en sannsynlighet for verdifall. Av disse engasjementene er avsetningsgraden 32 prosent.

6 Motpartsrisiko

6.1 Styring og kontroll

Styringen av konsernets motpartsrisiko er regulert i bankens risikobaserte styringsdokumenter. I henhold til policy for markedsrisiko skal konsernets handel med derivater ligge innenfor de generelle rammer for rente-, valuta-, aksje- og motpartsrisiko.

Konsernet inngår derivathandler på bakgrunn av kundeetter-spørsler og for å sikre posisjoner som oppstår ved slik aktivitet. Videre brukes derivater for å sikre valuta- og renterisiko som oppstår i forbindelse med inn- og utlån.

Derivater handles med flere ulike motparter, som også gjør andre typer forretninger. Kredittrisikoen som oppstår i forbindelse med handel i derivater inngår i målingen av kredittrisikoen i kapitaldekningsammenheng. For å minimere motpartsrisikoen mot enkeltmotparter er det inngått nettingavtaler og bilaterale sikkerhetsavtaler.

Det felleseuropeiske regelverket European Market Infrastructure Regulation, forkortet EMIR, trådte i kraft i Norge 1. juli 2017. EMIR regulerer clearingplikt og plikt til å gjennomføre risikoreducerende tiltak i tilfeller der clearing ikke er

aktuelt. EMIR setter også krav til bilaterale motpartsavtaler som omfatter risikoreducerende tiltak blant annet hva gjelder sikkerhetsstillelser. Det betyr at banken ikke kan gjennomføre derivathandler med bankmotparter hvor ISDA- og CSA-avtaler ikke er etablert. ISDA er en forkortelse for International Swaps and Derivatives Association som er en sammenslutning av internasjonale finansinstitusjoner og en ISDA-avtale muliggjør motregning. CSA er en forkortelse for Credit Support Annex og en slik avtale gjør at mottatte sikkerheter kan sees i sammenheng. Sikkerhetene som stilles for disse transaksjonene består utelukkende av kontantdepot.

6.2 Porteføljeinformasjon

Tabell 6.1 nedenfor gir en oversikt over bankens derivatavtaler fordelt på type derivat, type sikring, kontraktens nominelle verdi, kredittkivalent hensyntatt potensiell fremtidig eksponering, risikovektet beløp/beregningsgrunnlag, samt krav til ren kjernekapital både før og etter motregning per 31. desember 2018. Konsernet har ingen handelsportefølje.

Tabell 6.1: Derivatavtaler

Type derivat	Nominell verdi	Kreditt-ekvivalent (EAD)	Vektet beløp	Krav til ren kjernekapital
Valutainstrumenter (økonomisk sikring)	27 598	520	194	23
Renteinstrumenter (økonomisk sikring)	10 385	947	379	45
Renteinstrumenter (virkelig verdisikring)	2 948	56	45	5
Kredittderivater				
Bruttoverdi før motregning	40 932	1 523	619	74
Avtaler om motregning	36 526	1 088	408	49
Nettoverdi etter motregning	4 406	435	210	25

* Kravet til ren kjernekapital iht. pilar I (12,0 %) beregnes i sin helhet etter standardmetoden.

Bankkonsernet holder 25,2 millioner kroner i ren kjernekapital for bankens motpartsrisiko per 31 desember 2018. I tillegg holdes ytterligere 20,8 millioner kroner i ren kjernekapital for konsernets CVA-risiko. Denne delen av kapitalbehovsberegningen omfatter bankmotparter, privatpersoner og kommuner. Bedrifter er for alle praktiske formål unntatt CVA-kapitalbehov.

Derivatene blir bokført til virkelig verdi over resultatet. Kontrakter med urealiserte gevinster blir ført som eiendeler,

mens kontrakter med urealiserte tap blir ført som gjeld for alle derivater. Sikringer knyttet til bankens innlånsvirksomhet defineres i all hovedsak som «virkelig verdi sikring» i henhold til IFRS 9. Øvrig sikring defineres som økonomisk sikring, og benyttes blant annet for sikring av rentebytteavtaler med små beløp hvor det ikke er naturlig med sikring i et en-til-en forhold. Disse derivatene bulksikres, hvilket vil si sikring av flere sikringsobjekter med ett sikringsinstrument, og dette kvalifiserer dermed ikke til dokumentert sikringsbokføring. Konsernet benytter seg ikke av kontantstrømsikring.

7 Markedsrisiko

Markedsrisiko er risikoen for tap som skyldes endringer i observerbare markedsvariabler som renter, valutakurser og aksjer/egenkapitalbevis. Risiko knyttet til verdifall i eiendomsmarkedet er også inkludert i markedsrisikoen. Det samme er risikoen for endringer i markedsverdi tilknyttet obligasjoner, sertifikater og fond, som følge av generelle endringer i kredittspreader.

Konsernet har ingen handelsportefølje og det beregnes således ikke kapitalkrav for markedsrisiko under pilar 1. Under pilar 2 beregner konsernet kapitalbehov for markedsrisiko for renterisiko, egenkapitalrisiko, valutarisiko, eiendomsrisiko og spreadrisiko.

Aksjer, andeler og andre egenkapitalinteresser er i henhold til IFRS 9 klassifisert til virkelig verdi over resultatet. Realisert gevinst og tap, utbytte, samt nedskrivninger resultatføres som inntekt fra andre finansielle investeringer.

Se for øvrig noter i konsernets årsregnskap 2018 for mer detaljert beskrivelse av regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter.

7.1 Styring og kontroll

Styringen av konsernets markedsrisiko tar utgangspunkt i risikobaserte styringsdokumenter på markedsrisikoområdet. Styringsdokumentene vedtas av styret og gjelder for strategiperioden, men revideres ved behov, minimum årlig. Det vurderes at konsernets styring og kontroll av markedsrisikoen er tilfredsstillende for å innfri konsernets risikoprofil og strategi.

For å sikre tilfredsstillende arbeidsdeling mellom de avdelinger og personer som tar posisjoner på konsernets vegne og de avdelinger og personer som har ansvar for oppgjør, kontroll og rapportering har konsernet definert ulike roller og ansvarsområder.

Styrets vedtatte markedsrisikostrategi og policy for markedsrisiko gir administrerende direktør føringer, rammer og fullmakter for styringen av markedsrisikoen. Administrerende direktør delegerer disse videre ut i fra ansvarsområde.

Treasury har ansvar for løpende kontroll av rammer. Avdeling for risikostyring er ansvarlig for månedlig oppfølging og rapportering av posisjoner i forhold til rammer. Ved rammebrudd skal avdeling for risikostyring umiddelbart rapportere oppover i organisasjonen. Uavhengig rapportering fra avdeling for risikostyring går til ledergruppen månedlig og kvartalsvis til styret.

7.1.1 Renterisiko

Formålet med konsernets styring av renterisiko er å sikre at konsernet til enhver tid har en kjent renterisikoeksponering

og at denne er i samsvar med konsernets risikoprofil og gjeldende rammer på området. Styring av renterisikoen skal ta hensyn til alle elementer av renterisiko.

Konsernet måler renterisiko som den samlede resultateffekten på konsernets balanseposter og utenom-balanseposter ved skift i rentekurven. Det er satt rammer for hvor stor resultateffekt som tillates gitt parallellskift på 1 prosentpoeng og vridninger på rentekurven på 1 prosentpoeng. Rammer og tilhørende beregninger hensyntar administrativ renterisiko. Det vil si effekten av at det i praksis vil gå noe tid fra en renteendring inntreffer i markedet til konsernet har fått justert vilkårene på innskudd og utlån med flytende rente.

Rentekurverisikoen er risikoen for at rentekurven forskyver seg ulikt innenfor ulike løpetidsbånd ved en renteendring. Renterisikoen begrenses også gjennom rammer for maksimal vektet løpetid og durasjon i verdipapirporteføljen.

For å minimere konsernets renterisiko benyttes rentebytteavtaler. Sikringsforretninger gjennomføres med anerkjente norske og utenlandske banker for å redusere egen risiko. Derivatforretninger er knyttet til ordinær bankvirksomhet og gjennomføres for å redusere risiko knyttet til bankens innlån i finansmarkedene, og for å avdekke og redusere risiko relatert til kunderettede aktiviteter.

7.1.2 Valutarisiko

Valutarisiko oppstår ved at konsernet har forskjeller mellom eiendeler og forpliktelser i den enkelte valuta. Valutarisiko måles ut fra samlet nettoposisjon i valuta og nettoposisjon i ulike valutsorter.

Formålet med konsernets valutavirksomhet er å ivareta kunders behov for valutahandel, finansiering i utenlandsk valuta og internasjonal betalingsformidling, samt sikre de valutaposisjoner som oppstår innenfor finansiering/likviditet og forvaltning av verdipapirer.

Aktiviteter knyttet til omsetning av valuta skal til enhver tid skje innenfor vedtatte retningslinjer, rammer og fullmakter. Konsernets rammer definerer kvantitative mål for maksimal valutaeksponering, målt i kroner. Det er utarbeidet rammer for nettoposisjoner i hver enkelt valuta, samt samlet absolutt sum av nettoposisjoner per valuta. Valutarisikoen kvantifiseres og overvåkes kontinuerlig.

7.1.3 Eiendomsrisiko

Eiendomsrisiko er markedsrisiko knyttet til eksponering i fast eiendom. Dette inkluderer eierposisjoner og andeler i næringseiendom, eiendomsselskaper, eiendomsfond samt direkte eie av eiendommer, herunder egne bankbygg og eiendom til egen eller ansattes bruk.

Konsernets investeringer består i all hovedsak av egne bankbygg. Banken eier i tillegg totalt åtte ferieeiendommer.

Utover dette har banken strategiske eierinteresser i Oslo Kongressenter Folkets Hus BA, som regnskapsmessig er bokført som aksjer. I pilar 2-vurderingen inngår dette derimot som eiendomsrisiko og beregninger viser at det totalt sett er store merverdier i bankens eiendommer utover hva som fremkommer i bankens regnskap.

7.1.4 Egenkapitalrisiko

Egenkapitalrisiko oppstår ved at konsernet eier aksjer, egenkapitalbevis eller andre egenkapitalinstrumenter som får verdien bestemt av markedsutviklingen.

Banken har i henhold til policy for markedsrisiko egne rammer for investeringer i strategiske- og finansielle aksjeposisjoner. Med strategiske aksjeposisjoner menes «plasseringer for å bidra til vekst og utvikling i konsernets markedsområde» og «strategiske eierandeler i forhold til bankvirksomheten». Finansielle aksjeposisjoner er kortsiktige eller langsiktige plasseringer med det mål å gi best mulig avkastning.

I måling av eksponering mot markedsrisikorammene benyttes markedsverdien av investeringene. Aksjer i datter-

selskaper, samt investeringer i tilknyttede selskaper (TS) eller felleskontrollerte virksomheter (FKV) holdes utenfor da disse i all hovedsak konsolideres helt eller forholdsmessig i kapitaldekningskonsernet. Ikke-konsoliderte TS/FKV inngår i vurderingen av eierrisiko etter pilar 2.

7.1.5 Spreadrisiko

Spreadrisiko er risiko for tap ved en endring i påslaget mot referanserenten på konsernets plasseringer. Påslaget mot referanseindeksen består av både kredittrisiko og likvidetsrisiko og inngår i konsernets totale markedsrisikovurdering.

7.2 Porteføljeinformasjon

Som tidligere nevnt har konsernet per 31. desember 2018 ingen handelsportefølje og det beregnes således ikke markedsrisiko under pilar 1. Kapitalkrav for bankens renteportefølje, eiendommer og egenkapitalposisjoner inngår i stedet som kredittrisiko i regulatorisk sammenheng. Kredittrisiko tilknyttet bankens renteportefølje fremkommer av tabellen nedenfor.

Tabell 7.1: Kredittrisiko i renteporteføljen

Obligasjoner og sertifikater	Bokført verdi	Beregningsgrunnlag	Kapitalkrav 8 %
Stater og sentralbanker	462	0	0
Lokale og regionale myndigheter	1 679	159	13
Multilaterale utviklingsbanker	1 051	0	0
Institusjoner	1 350	24	2
Foretak	424	48	4
OMF	8 658	866	69
Sum	13 624	1 097	88

Markedsverdien ekskludert påløpet renter av bankkonsernets investeringer i obligasjoner og sertifikater per 31. desember

2018 er vist i tabellen nedenfor. Investeringer som inngår i kapitaldekningskonsernet er holdt utenfor denne oversikten.

Tabell 7.2: Obligasjoner og sertifikater

Rating	Markedsverdi
AAA	10 334
AA	1 785
A	97
BBB	21
BB	0
B eller lavere	2
Ikke ratede norske kommuner	789
Øvrige ikke ratede papirer*	552
Sum obligasjoner og sertifikater	13 580

*Består av Norsk stat, svensk by, samt én OMF

Konsernets posisjoner i egenkapitalposisjoner kan deles inn i tre kategorier. Oversikt over bokført verdi og virkelig verdi,

gevinster og tap per 31. desember 2018 er vist i tabellen nedenfor.

Tabell 7.3: Oversikt over bokført verdi, virkelig verdi, gevinster og tap

Type investering	Bokført verdi	Virkelig verdi	Realiserte gevinster eller tap pr. 31.12.2018	Urealiserte gevinster eller tap pr. 31.12.2018	Beløp fradrett i ren kjernekapital
Finansielle investeringer til virkelig verdi over resultat	32	32	0	-1	0
Strategiske investeringer til virkelig verdi over resultat	515	515	0	17	34
Tilknyttede selskap og felleskontrollert virksomhet	4 124				292
Sum	4 671		0	15	326

Konsernet har per 31. desember 2018 investeringer i vesentlige egenkapitalposisjoner i finansforetak som, iht. gjeldende regler, kommer til fradrag i bankkonsernets rene kjernekapital med 325,9 millioner kroner per 31. desember 2018.

Konsernets egenkapitalposisjoner består i all hovedsak av investeringer i tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virk-

somheter, samt andre strategiske investeringer. Konsernets investeringer i SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Kredittkort AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS er konsolidert forholdsmessig i kapitaldekningskonsernet. En detaljert oversikt over bankens investeringer fordelt etter formål per 31. desember 2018 er gjengitt i tabellen på neste side.

Tabell 7.4: Investeringer (egenkapitalposisjoner utenfor handelsportefølje) fordelt etter formål

Formål	Investeringer	Bokført verdi
Finansielle investeringer til virkelig verdi over resultat	NorgesInvestor Proto AS (2013)	21
	NorgesInvestor IV AS A-aksjer	8
	Øvrige finansielle investeringer	4
Sum		32
Strategiske investeringer til virkelig verdi over resultat	Totens Sparebank	183
	VISA Inc. A-aksjer	84
	Eksportfinans ASA	71
	Oslo Kongressenter Folket Hus AS	54
	VN Norge AS	39
	SpareBank 1 Markets AS	39
	Visa Inc. Preferanseaksjer	26
	Øvrige strategiske investeringer	19
Sum		515
Tilknyttede selskap og felleskontrollert virksomhet	SpareBank 1 Boligkreditt AS	2 248
	Sparebank 1 Gruppen AS	1 204
	SpareBank 1 Næringskreditt AS	277
	SpareBank 1 Kredittkort AS	232
	SpareBank 1 Betaling AS	123
	SpareBank 1 Banksamarbeidet DA	19
	SMB LAB AS	17
	Betr AS	3
Sum		4 124
Sum total		4 671

Tabellen nedenfor gir en oversikt over bokført verdi fordelt på type aksjeinvestering per 31. desember 2018. Tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virksomheter er i denne

oversikten definert som øvrige. Den resterende aksjeporteføljen er primært unotert, med unntak av to papirer som er omsatt på børs.

Tabell 7.5: Oversikt over type og verdi av børsnoterte aksjer, unoterte aksjer i diversifiserte porteføljer og andre engasjementer

Type	Bokført verdi
Unotert	279
Omsatt på børs	268
Øvrige	4 124
Sum	4 671

Renterisikoen for alle renteposisjoner kan uttrykkes ved å se på endringen i verdien på renteinstrumentene ved en parallell renteendring på ett prosentpoeng. Tabellen nedenfor viser effekten av nevnte renteendring fordelt på eiendeler og

gjeld, løpetider og valuta per 31. desember 2018. Det er i disse beregningene tatt hensyn til administrativ renterisiko. Det at renterisikoen er positiv betyr at resultatet vil bedres ved økt rente.

Tabell 7.6: Renterisiko

Renterisiko, 1 prosentpoeng endring	2018
Sertifikater og obligasjoner	-75
Fastrenteutlån til kunder	-152
Fastrenteinnskudd til kunder	15
Bank- og kredittlån	3
Obligasjonsinnlån	707
Annet	2
Derivater	-486
Administrativ renterisiko	-7
Total renterisiko, effekt på resultat etter skatt	7

Fortsettelse tabell 7.6: Renterisiko

Rentekurverisikoen, 1 prosentpoeng endring	2018
0-1 mnd	1
1-3 mnd	11
3-6 mnd	2
6-12 mnd	9
1-3 år	-9
3-5 år	-18
5-10 år	11
Over 10 år	0
Total renterisiko, effekt på resultat etter skatt	7

Valuta, 1 prosentpoeng endring	2018
NOK	4
EUR	3
Andre	0
Total renterisiko, effekt på resultat etter skatt	7

Tabellen nedenfor gir en oversikt over konsernets netto valutaeksponering per 31. desember 2018. Valutarisikoen kvanti-

fiseres og overvåkes kontinuerlig. Konsernet har både gjennom året og ved årets slutt en begrenset valutarisiko.

Tabell 7.7: Valutaeksponering

Valuta	Netto eksponering
GBP	-1
USD	-3
DKK	7
JPY	3
PLN	1
SEK	-3
EUR	-6
CHF	1
Andre	3
Sum	1

8 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for ikke å være i stand til å innfri forpliktelser på forfall eller ikke evne å finansiere eiendeler, herunder ønsket vekst, uten vesentlig økte kostnader.

8.1 Styring og kontroll

Styringen av konsernets likviditetsrisiko tar utgangspunkt i risikobaserte styringsdokumenter på likviditetsområdet.

Styringsdokumentene vedtas av styret og gjelder for strategiperioden, men revideres ved behov, minimum årlig. I tilknytning til styringsdokumentene er det etablert egen beredskapsplan for håndtering av likviditetssituasjonen i perioder med urolige finansmarkeder, samt at likviditetssituasjonen er et sentralt tema i konsernets gjenopprettingsplan. Det vurderes at konsernets styring og kontroll av likviditetsrisikoen er tilfredsstillende for å innfri konsernets risikoprofil og strategi.

8.1.1 Strategisk mål bilde og styringsprosesser

Konsernet har som mål at likviditetsrisikoen skal være lav og målbildet sikres gjennom:

- Tilstrekkelig med likvide reserver.
- Diversifisering og langsiktighet i finansiering.
- Identifisering og kontroll av på- og utenom-balansposter.

Rammer som bygger opp under strategiens mål bilde, herunder rammer for overlevelse på ulike tidshorisoner, størrelse og kvalitet på likviditetsreserven, samt finansierings langsiktighet og diversifisering, er fastsatt i policy for likviditetsrisiko.

8.1.1.1 Tilstrekkelig med likvide reserver

Investeringer i rentebærende verdipapirer foretas av hensyn til styringen av likviditetsrisikoen. Konsernet skal ha tilstrekkelig med likvide reserver til å støtte opp under overlevelsesmålene. Ulike aktiva har ulik grad av likviditet. Sammensetningen av, og størrelsen på reserven skal være slik at den tilfredsstillende alle konsernets overlevelsesmål. Å sitte med en likviditetsreserve har en kostnad og samlede likviditetskostnader skal være lavest mulig.

8.1.1.2 Diversifisering og langsiktighet i finansiering

Innskudd er konsernets viktigste finansieringskilde. Innskudd er ansett som stabil finansiering, så konsernet skal alltid ha en tilstrekkelig høy andel av balansen finansiert via innskudd. Innskudd med lav likviditetsrisiko skal prioriteres. Samtidig skal innskuddene hentes fra et tilstrekkelig antall ulike typer innskyttere. Gitt tilstrekkelig diversifisering skal innskuddene prises slik at konsernets lønnsomhet opprettholdes.

Fremmedkapitalmarkedet har de seneste årene tatt over en større del av konsernets finansiering. Ønsket nivå på refinansieringsrisiko skal oppnås gjennom diversifisering på ulike geografiske markeder, typer investorgrupper, løpetider og valuta. Det er anledning til å inngå derivatavtaler i tilknytning til lånetransaksjoner. Innlånskostnaden skal minimeres

gitt de føringer som er gitt for diversifisering og langsiktighet i finansieringen.

OMF gjennom SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS skal brukes aktivt for å sikre konsernet stabil og langsiktig finansiering, bidra til diversifisering av finansieringen og redusere finansieringskostnadene. For å sikre størst mulig fleksibilitet i finansieringsmulighetene skal konsernet til enhver tid jobbe aktivt med å opprettholde tilretteleggingstakten av lån som kan overføres til selskapene.

Konsernets saldo av lån i bolig- og næringskreditselskapene skal begrenses av hensyn til konsernets egen kredittverdighet og generelle risikohensyn. Generelt skal konsernet følge en konservativ policy og ikke skille seg negativt ut sammenliknet med andre bankers bruk av bolig- og næringskreditselskapene som finansieringskilde.

8.1.1.3 Identifisering og risikomåling

Ulike deler av balansen påfører konsernet ulik grad av likviditetsrisiko. For bedre å forstå ulike aktivas faktiske likviditetsrisiko skal det kontinuerlig jobbes med å øke kunnskapen om aktivaenes iboende risiko.

Innskudd påfører konsernet likviditetsrisiko. Ulike typer innskudd har ulik risiko for å bli tatt ut. På samme måte påfører ubenyttede kreditter konsernet risiko fordi kunden kan velge å utnytte ledig ramme. Denne likviditetsrisikoen har ikke konsernet full kontroll over. Konsernet gjennomfører derfor ulike stresstester som søker å beskrive de ulike aktivaenes likviditetsrisiko.

Innlån skal refinansieres og ønsket vekst skal finansieres. Gjennom jevnlig oppdaterte likviditetsprognoser måles likviditetsrisikoen som oppstår gjennom innlånsaktiviteten.

Gjennom å kombinere kjente likviditetsstrømmer med ulike stressscenarier måles konsernets totale likviditetsrisiko.

8.1.2 Organisering, roller og ansvar

For å sikre tilfredsstillende arbeidsdeling mellom de avdelinger og personer som tar posisjoner på konsernets vegne og de avdelinger og personer som har ansvar for oppgjør, kontroll og rapportering har konsernet etablert en organisering der utførende og kontrollerende funksjoner er uavhengige av hverandre.

8.1.2.1 Styring av likviditetsrisiko

Styrets vedtatte likviditetsstrategi og policy for likviditetsrisiko gir administrerende direktør føringer, rammer og fullmakter for styringen av likviditetsrisikoen. Administrerende direktør delegerer disse videre ut i fra ansvarsområde. Konserndirektør økonomi og finans har det overordnede ansvaret for likviditetsstyringen i konsernet. Det operative ansvaret for likviditetsstyringen er delegert til finanssjef som har ansvaret for:

- Overvåkning av den løpende utviklingen i konsernets likviditets situasjon.
- Forvaltningen av likviditetsreserven.
- Konsernets innlån av fremmedkapital.
- Riktig fastsettelse av internprisen.

8.1.2.2 Identifisering og måling av likviditetsrisiko

Treasury og avdeling for risikostyring har et delt ansvar i forhold til identifisering og måling av likviditetsrisiko.

- Treasury er ansvarlig for å identifisere og måle likviditetsrisikoen for fremmedkapitalfinansieringen, herunder bruk av OMF samt den delen av likvide reserver som er plassert i markedet.
- Avdeling for risikostyring har ansvaret for å identifisere og måle likviditetsrisikoen for innskudd og ubenyttede kreditter.

8.1.2.3 Rapportering av likviditetsrisiko

For å sikre uavhengig kontroll har avdeling for risikostyring ansvaret for følgende rapportering:

- Løpende rammekontroll og rapportering av posisjoner i henhold til rammer fastsatt i policy for likviditetsrisiko og eventuelle føringer fra Finanstilsynet.
- Uavhengig rapportering til styret og ledelse.
- Myndighetsrapportering innenfor likviditetsområdet.

8.1.2.4 Løpende oppfølging

Operations har ansvaret for oppgjør og kontroll på transaksjonsnivå. Forretningsdivisjonene har ansvaret for at

likviditetshendelser som er vesentlige for likviditetsstyringen rapporteres til treasury så snart slike er kjent.

Før grunnleggende nye instrumenter tas i bruk skal slike være godkjent av konserndirektør økonomi og finans. Det skal også være utarbeidet en risikoanalyse med tilhørende risikoreduserende tiltak.

Systemer for styring og kontroll skal evalueres jevnlig av konsernets internrevisor.

8.2 Porteføljeinformasjon

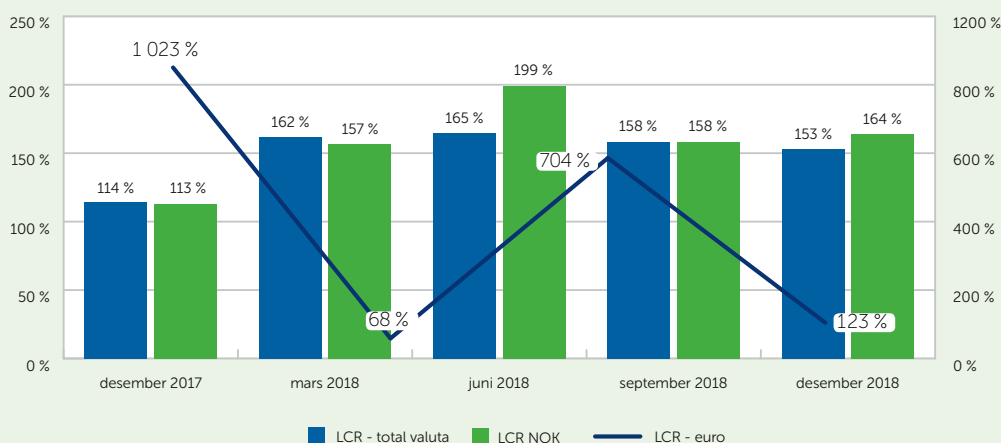
8.2.1 Overlevelse

For å bygge opp under målsettingen om lav likviditetsrisiko er det etablert ulike mål for overlevelse på ulike tidshorisonter.

8.2.1.1 Overlevelse i henhold til Liquidity Coverage Ratio

Liquidity Coverage Ratio, heretter kalt LCR, definerer et stressscenario som varer i 30 dager. Utviklingen de siste kvartalene i konsernets konsoliderte LCR for total valuta, euro og norske kroner fremkommer av figuren nedenfor, hvor skalaen for LCR i euro er på høyre akse. Supplerende informasjon om diversifisering av finansieringen og likviditetsporteføljens sammensetning finnes i kapitlene nedenfor.

Figur 8.1: LCR

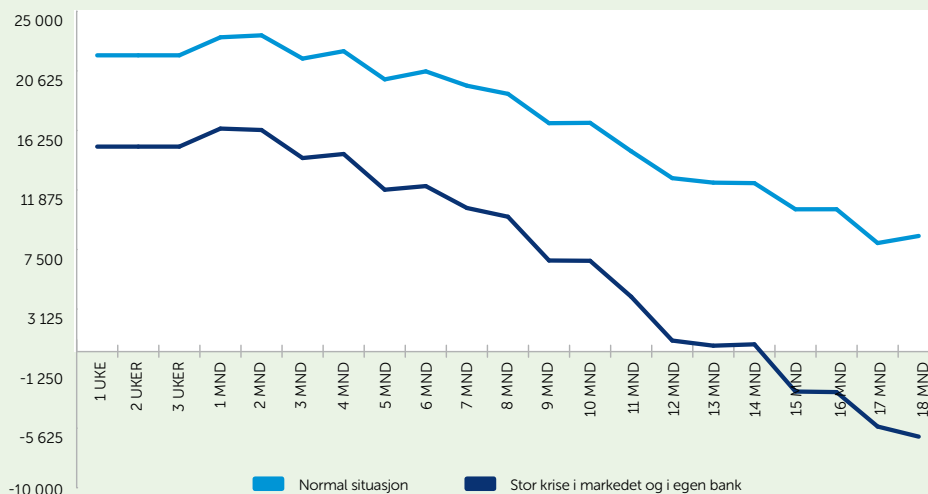


8.2.1.2 Overlevelse i en normalsituasjon og i et egendefinert stress med stor krise i markedet og egen bank

Per 31. desember 2018 kunne konsernet fortsette driften i over 18 måneder i en normalsituasjon. I et scenario definert

som stor krise i markedet og i egen bank hadde konsernet per 31. desember 2018 nok likvider til å kunne fortsette driften i over 14 måneder.

Figur 8.2: Resultat fra stresstester

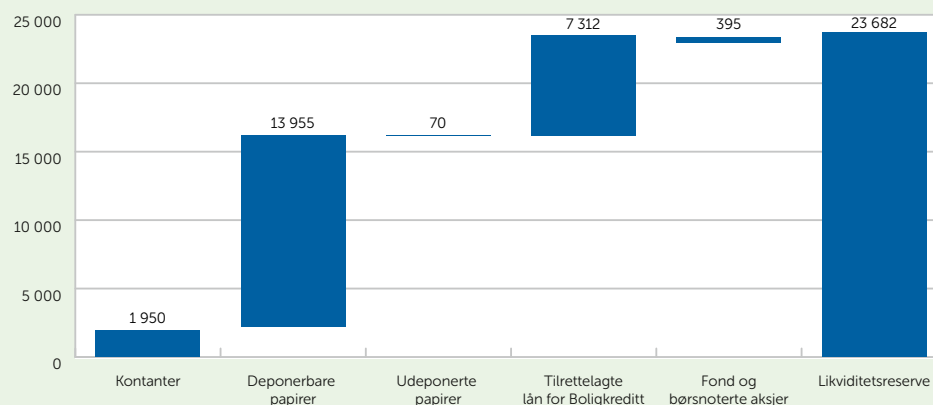


8.2.2 Likvide reserver

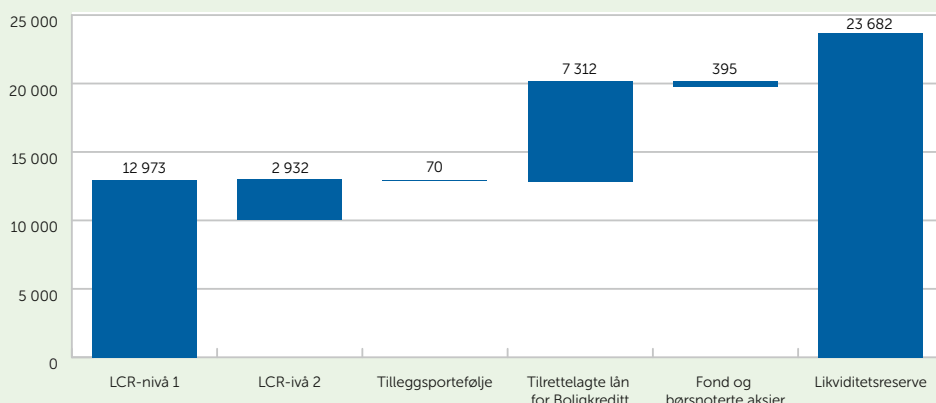
Likviditetsreserven skal til enhver tid være stor nok til å tilfredsstille myndighetskrav og interne overlevelsesmål. Per 31. desember 2018 var likviditetsreserven 23,7 milliarder kroner, gitt konsernets interne begrensning for overføring av lån til SpareBank 1 Boligkreditt AS.

Likviditetsreserven skal bestå av likvide aktiva av god kvalitet. Likviditetsreserven inneholdt ved årsskiftet kontanter og låneadgang i Norges Bank, obligasjoner, tilrettelagte lån for overføring til bolig- og næringskreditselskapene, og fond og børsnoterte aksjer. Figurene nedenfor viser henholdsvis likviditetsreservens sammensetning og kvalitet.

Figur 8.3: Likviditetsporteføljens sammensetning



Figur 8.4: Likviditetsporteføljens kvalitet



8.2.3 Finansierings langsiktighet og diversifisering

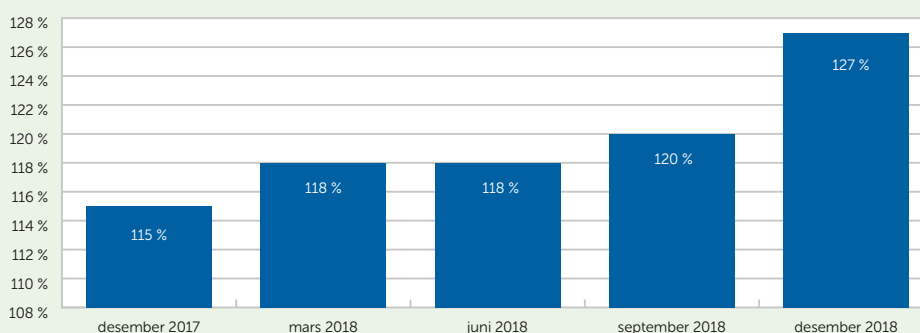
Likviditetsrisikoen reduseres gjennom spredning av innlånene på ulike markeder, innlånskilder, instrumenter, løpetider og valuta. Total finansiering, bestående av egenkapital, kundeinnskudd, lån overført til bolig- og næringskredittforetakene og markedsfinansiering, var 162,1 milliarder kroner per 31.

desember 2018. Markedsfinansieringen alene var ved samme tidspunkt 34,6 milliarder kroner.

8.2.3.1 Langsiktig finansiering

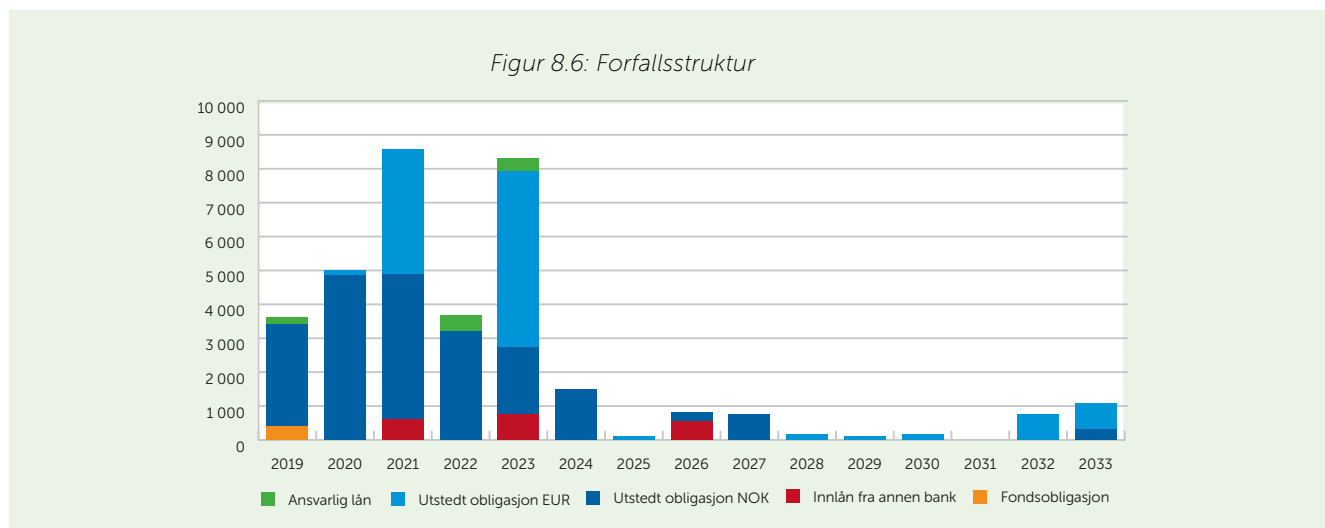
Net Stable Funding Ratio, heretter kalt NSFR, beskriver i hvilken grad konsernet er langsiktig finansiert. Utviklingen de siste kvartalene i konsernets konsoliderte NSFR for total valuta og norske kroner fremkommer av figuren nedenfor.

Figur 8.5: NSFR



Av det totale markedsfinansieringsvolumet på 34,6 milliarder kroner skal 3,6 milliarder kroner refinansieres i 2019. Snittløpetiden på konsernets markedsfinansiering er 3,8 år

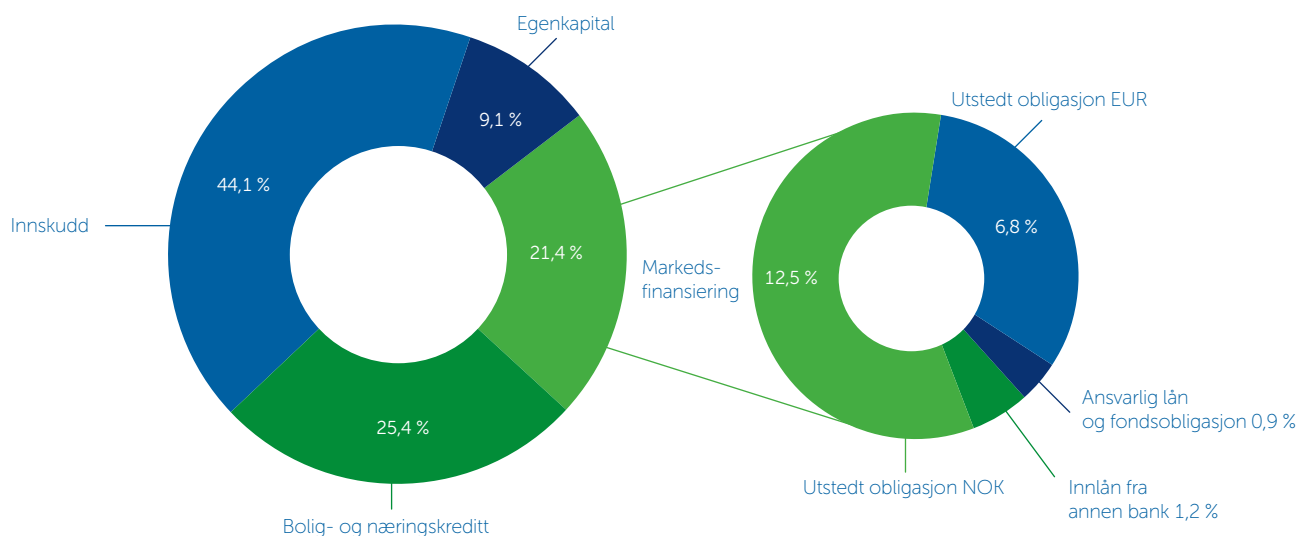
per 31. desember 2018. Figuren nedenfor viser forfallsstrukturen for konsernets markedsfinansiering.



8.2.3.2 Diversifisert finansiering

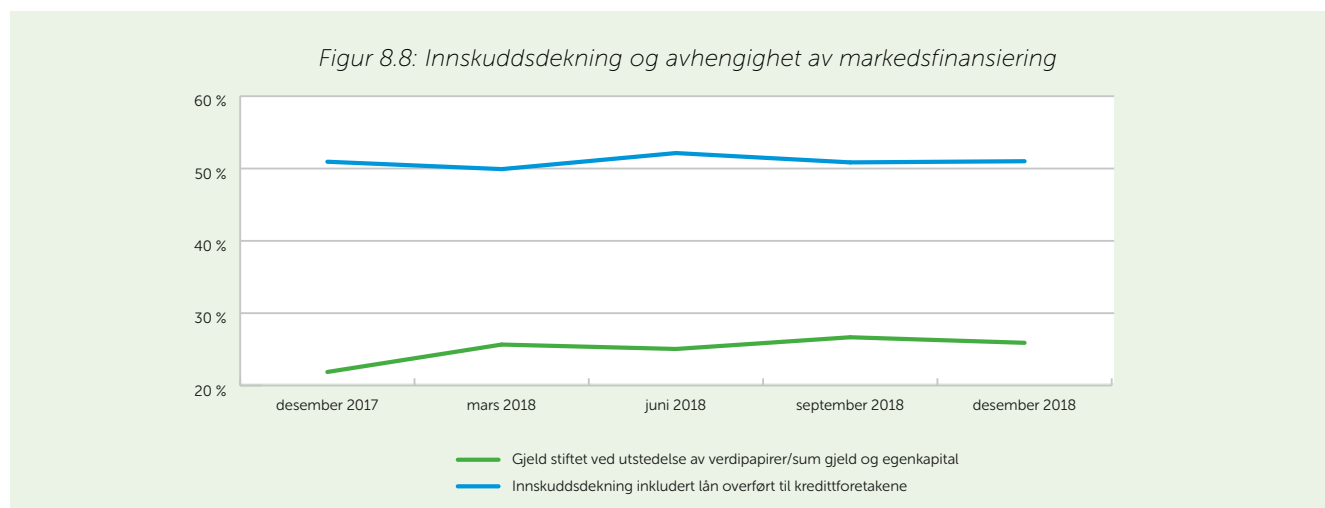
Figuren nedenfor viser konsernets finansieringskilder per 31. desember 2018.

Figur 8.7: Konsernets finansieringskilder



For å sikre annen diversifisering av finansieringen enn ulike løpetider og finansieringskilder har konsernet etablert rammer for

avhengighet av markedsfinansiering, bruk av OMF som finansieringskilde og diversifisering av innskudd.



Ved årsskiftet utgjorde konsernets finansiering i euro 31,8 prosent av total markedsfinansiering og 10,1 prosent av total gjeld på egen balanse.

9 Operasjonell risiko

Operasjonell risiko er risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser. Operasjonell risiko omfatter også juridisk risiko, som er en risiko som ofte følger av problemstillinger omkring dokumentasjon og tolkning av kontrakter og varierende rettspraksis der konsernet driver virksomhet.

9.1 Styring og kontroll

Styring og kontroll med bankens operasjonelle risiko er basert på styrevedtatt strategi og policy for operasjonell risiko. Policyen fastsetter styrets risikoprofil for operasjonell risiko. Den overordnede målsettingen er at konsernet skal ha effektiv styring og overvåking av operasjonell risiko, slik at ingen hendelser skal kunne skade konsernets soliditet og resultat i vesentlig grad.

Gjennom å ha definerte kvantifiserte rammer for eksponering innen ulike typer operasjonell risiko, muliggjøres det for konsernet å ha en mer systematisk tilnærming til styringen og oppfølgingen av risikobildet på mer kontinuerlig basis. Den praktiske styringen av operasjonell risiko baserer seg på hovedaktivitetene som fremkommer nedenfor.

9.1.1 Lederbekreftelsen

Alle ledere av forretnings- og støttefunksjoner har ansvar for den daglige risikostyringen, samt for å sikre at det foreligger en god internkontroll innenfor sitt ansvarsområde. Alle ledere skal rapportere status og utvikling i årlig lederbekreftelse, samt vurdere risikokultur som et element i analyser og kartlegginger for sine områder. Lederbekreftelsen skal gi administrerende direktør og styret informasjon om risikostyringen er forsvarlig ivarettatt, herunder at rutiner, retningslinjer og lover/regler følges. Lederbekreftelsen er en viktig del av konsernets systematiske arbeid med kvalitet. Arbeidet med lederbekreftelsen koordineres av avdeling for risikostyring.

9.1.2 Tap og hendelser

Konsernet har systemer og rutiner for registrering av uønskede hendelser. Gjennom registreringen legges det til rette for at organisasjonen lærer av hendelsene og iverksetter nødvendige tiltak for å redusere sannsynligheten for at tilsvarende hendelser oppstår på et senere tidspunkt.

Med uønskede hendelser menes hendelser som oppstår på bakgrunn av:

- Menneskelig svikt (menneskelig feil, brudd på rutine og retningslinjer)
- Svakheter i rutiner eller systemer
- Kriminalitet (intern og ekstern)
- Driftshendelser (strømbrydd, driftsbrydd fra Evry o.l.) og hvor konsekvensene medfører eller kunne medført:
 - Økonomisk tap
 - Brudd på lovkrav
 - Skader / negative konsekvenser for medarbeidere
 - Omdømmetap

Operasjonelle tap og hendelser skal registreres i hendelsesdatabasen og følges opp i henhold til rutine for registrering og oppfølging av uønskede hendelser.

9.1.3 Kundeklager

Morbanken har en sentralisert klageordning som søker å ivareta morbanken, morbankens kunder og andre medkontra-henter. Ordningen tilfredsstiller Finanstilsynets retningslinjer for klagebehandling. Formålet med ordningen er å sikre at alle klager får en tilfredsstillende behandling i tråd med bankens prinsipper for klagebehandling og skal bidra til tilstrekkelig forbrukerbeskyttelse i tråd med Finanstilsynets retningslinjer. Ordningen skal også sikre at banken får bedre oversikt over den operasjonelle risikoen, og således kunne analysere klagenes for å avdekke om disse skyldes systematiske feil. Omfanget av klagesaker og vesentlige klagesaker rapporteres kvartalsvis til styret. I tillegg rapporteres klagesaker årlig til Finanstilsynet.

9.1.4 Kontinuerlig forbedring

Avdeling for risikostyring registrerer og følger opp vesentlige forbedringsforslag basert på rapporter fra interntrevisjon og tiltak basert på anbefalinger fra Finanstilsynet eller andre uavhengige kontrollorganer. Alle ledere med ansvar for tiltak oppdaterer jevnlig fremdrift i forbedringsdatabasen.

9.1.5 Risikoanalyser

Avdeling for Risikostyring fasiliteter risikoanalyser ut ifra en definert årsplan. Årsplanen gjennomgås minimum årlig og vil være basert på en vurdering av iboende risiko. Avdeling for risikostyring er videre ansvarlig for å legge til rette for at 1. linjen gjennomfører egne risikoanalyser, samt bistå med metodikk og verktøy.

9.1.6 Finanstilsynets risikomoduler

Det gjennomføres gap-analyser i henhold til Finanstilsynets moduler for egenevaluering av styring og kontroll, samt Cobit rammeverket for vurdering av IKT-virksomheten. Gap-analysene gir nyttig informasjon om styring og kontroll er i tråd med eksternt regelverk og forventninger.

9.1.7 Nye og endrede produkter, løsninger og prosesser

Ved etablering eller endring av produkter, løsninger og prosesser skal det gjennomføres en effektiv og solid kvalitetssikring før implementering. Dette skal gjøres for å unngå ubehagelig eller uønsket introduksjon av operasjonell risiko. Risikoanalyse skal være en del av kvalitetssikringen, hvor vurdering av operasjonelle risikofaktorer skal inngå. Det er etablert en policy for nye eller endrede eksisterende produkter, prosesser eller løsninger som legger føringer for hvordan vurderingene skal gjennomføres.

9.2 Minimumskrav til ansvarlig kapital

Konsernet benytter sjablongmetoden for beregning av krav til ansvarlig kapital som skal dekke operasjonell risiko.

Tabell 9.1: Minstekravet til ansvarlig kapital for operasjonell risiko

	Konsolidert	SpareBank 1 Østlandet	SpareBank 1 Finans Østlandet AS
Beregningsgrunnlag	5 222	3 433	368
Kapitalkrav 8 %	418	275	29

10 Compliancerisiko

Compliancerisiko er risikoen for at banken pådrar seg sanksjoner, bøter, andre strafferettslige sanksjoner, omdømmetap eller økonomisk tap som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter, myndighetsfastsatte retningslinjer og offentlige pålegg.

10.1 Styring og kontroll

Styring og kontroll med bankens compliancerisiko er basert på styrevedtatt strategi og policy for compliancerisiko. Dokumentene fastlegger styrets risikotoleranse for compliancerisiko. Konsernet har en lav toleranse for compliancerisiko, og det er nulltoleranse for bevisste brudd på regelverk. Ingen compliancehendelser skal kunne skade konsernets soliditet, resultat eller omdømme i vesentlig grad. Konsernet forretningsdrift skal innrettes på en måte som hindrer bøter og sanksjoner. Denne overordnede risikotoleransen er konkretisert og operasjonalisert gjennom kvantifiserbare parametere på ulike delområder.

Policyen regulerer dessuten ansvarsforhold, herunder føringer for alle medarbeideres ansvar for regelverksetterlevelse. Konsernets ledelse er ansvarlig for implementering og etterlevelse av lover og forskrifter, mens den enkelte medarbeider er ansvarlig for den daglige, løpende etterlevelse.

Banken har en egen compliancefunksjon som er organisert uavhengig av den operative forretningsdriften. Bankens compliancefunksjon har ansvar for å vurdere om bankens retningslinjer, rutiner og systemer bidrar til å sikre etterlevelse

av relevant regelverk, samt å kontrollere regelverksetterlevelse. Compliancefunksjonen skal dessuten overvåke regelverksutviklingen og foreta konsekvensvurderinger av kjente og varslede regulatoriske endringer. Bankens compliancefunksjon arbeider etter en risikobasert årsplan. Dersom regulatorisk utvikling eller andre forhold tilsier det blir årsplanen justert løpende.

Policyen stiller krav til intern oppfølging og rapportering, herunder krav til prosesser for å sikre og følge opp regelverksetterlevelse. Hendelser og brudd på complianceområdet blir på samme måte som for operasjonell risiko registrert og fulgt opp via konsernets hendelsesdatabase.

10.2 Regulatoriske endringer og compliancerisiko

Omfanget av regulatoriske endringer har vært betydelig også i 2018. Også i de kommende årene forventes det omfattende regelverksendringer med betydning for bankens rammevilkår. I tillegg inneholder deler av de nye regelverkene, for eksempel regelverket på hvitvaskings- og personvernområdet, økte sanksjonsmuligheter for myndighetene. Totalt sett bidrar dette til å øke den potensielle compliancerisikoen. Banken har betydelig fokus på regelverksutviklingen og compliancerisikoen. I 2018 har banken hatt stort fokus på områdene anti hvitvasking og anti terrorfinansiering, personopplysninger (GDPR) og endringer i verdipapirhandelsregelverket (MiFID II).

11 Forretningsskikkrisiko

Forretningsskikkrisiko er risikoen for offentlige sanksjoner, straffereaksjoner, omdømmetap eller økonomisk tap som følge av at bankens forretningsmetoder eller de ansattes jobbadferd i vesentlig grad skader kundenes interesser eller markedets integritet.

11.1 Styring og kontroll

Reguleringen av finansbransjen har over tid utviklet seg til i stadig større omfang også å omfatte regelverk for å beskytte kunder og forbrukere. Bankens forretningsskikkrisiko er derfor nært forbundet med bankens compliancerisiko. I løpet av 2018 er det etablert en egen styrevedtatt policy for forretningsskikkrisiko, for på den måten å tydeliggjøre hvor viktig dette temaet er for banken. Policyen fastlegger styrets risikotoleranse på området. Konsernet har en lav toleranse for forretningsskikkrisiko. Det innebærer at ingen enkelthendelser innenfor forretningsskikk skal kunne skade konsernets soliditet, resultat eller omdømme i vesentlig grad. Den overordnede risikotoleransen på området er konkretisert og operasjonalisert gjennom kvantifiserbare parametere for risikotoleranse på ulike delområder som ansattes holdninger og kompe-

tanse, forbrukerbeskyttelse, innovasjon, rådgivning og bærekraft.

Policyen regulerer dessuten ansvarsforhold, krav til oppfølging og rapportering, samt hovedprinsippene for å sikre en god forretningsskikk. Det påligger alle ansatte å bidra til at kundenes behov og rettigheter ivaretas på en tilfredsstillende måte, herunder gjennom en faglig god og redelig kundebehandling som sikrer at bankens kunder kan ta bevisste og velinformerte valg.

Sentrale virkemidler for øvrig for å sikre en god forretningsskikk omfatter blant annet etiske retningslinjer, interne informasjons- og opplæringstiltak, gjennomføring av risikoanalyser, en velfungerende ordning for håndtering av kundeklager – herunder årsaksanalyser og forbedringstiltak, samt en hensiktsmessig varslingskanal. Ved etablering eller endring av produkter og tjenester skal det gjennomføres nødvendig kvalitetssikring før lansering. Belønnings- og godtgjørelsesordninger skal utformes slik at ønsket adferd i forhold til forretningsskikk sikres og fremmes.

12 Eierrisiko

Eierrisiko er risikoen for at konsernet blir påført et negativt resultat fra eierposter i strategisk eide selskaper, eller at konsernet må tilføre ny egenkapital i strategisk eide selskaper, enten dette skyldes kraftig vekst eller for å sikre videre drift som følge av underskudd.

12.1 Eksposering

SpareBank 1 Østlandet er per 31. desember 2018 eksponert for eierrisiko gjennom følgende eierposisjoner:

- SpareBank 1 Gruppen AS, eierandel 12,4 prosent.
- SpareBank 1 Boligkreditt AS, eierandel 21,6 prosent.
- SpareBank 1 Næringskreditt AS, eierandel 13,3 prosent.
- SpareBank 1 Kredittkort AS, eierandel 20,5 prosent.
- SpareBank 1 Betaling AS, eierandel 18,7 prosent.

I tillegg behandles enkelte mindre eierandeler som tilknyttede selskaper og felleskontrollerte virksomheter med mindre beløp.

12.2 Styring og kontroll

SpareBank 1-bankene driver alliansesamarbeidet gjennom det felles eide holdingselskapet SpareBank 1 Gruppen AS. SpareBank 1 Gruppen AS eies av SpareBank 1 Østlandet, SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 Nord-Norge, SpareBank 1 SMN, Samarbeidende Sparebanker AS, samt Landsorganisasjonen/ fagforbund tilknyttet LO. SpareBank 1 Boligkreditt AS, SpareBank 1 Næringskreditt AS, SpareBank 1 Kredittkort AS og SpareBank 1 Betaling AS eies av alle bankene i SpareBank 1-alliansen.

I styret i SpareBank 1 Gruppen møter administrerende direktører fra eierbankene SpareBank 1 Østlandet, SpareBank 1 SR-Bank, SpareBank 1 Nord-Norge, SpareBank 1 SMN, samt styreleder i Samarbeidende Sparebanker AS og representanter fra LO som eiere av selskapet. Økonomi- og finansdirektør i SpareBank 1 Østlandet møter i styrene i SpareBank 1 Boligkreditt AS og SpareBank 1 Næringskreditt AS. Tilsvarende er SpareBank 1 Østlandet representert i styret i SpareBank 1 Kredittkort AS og SpareBank 1 Betaling AS.